

ВІРУЮ
В ЄДИНУ, СВЯТУ, СОБОРНУ
ТА АПОСТОЛЬСЬКУ ЦЕРКВУ

Комісія Української Греко-Католицької Церкви
у справах сприяння єдності християн

**ВІРУЮ
В ЄДИНУ, СВЯТУ, СОБОРНУ
ТА АПОСТОЛЬСЬКУ ЦЕРКВУ**

УДК 271.4(477)
ББК 86.377.138
В 52

Книжка видана та підготовлена
за фінансової підтримки Фонду RENOVABIS

Шабан Ігор, Хрін Аліція, Курилець Тарас

В 52 Вірую в Єдину, Святу, Соборну та Апостольську Церкву. – Львів : Колесо, 2014. 112 с.

ISBN 978-966-2527-31-5

Книжка вказує на актуальний стан екуменічного руху в Католицькій Церкві, зокрема в українському контексті. У ній представлені основні напрями екуменічної діяльності УГКЦ.

Метою книжки є пояснити вірним суть екуменічного руху, запропонувати їм дієві засоби задля відновлення та укріплення єдності з братами й сестрами у вірі, а також утвердити їх у переконанні, що єдність Христових учнів – це заповіт Христа, за здійснення якого відповідальні всі – як ієрархи, так і духовенство й миряни.

Книжка призначена для кожного українця, якому не байдуже майбутнє українського християнства.

Окремо подаються документи Української Греко-Католицької Церкви за період незалежності Української держави у яких особлива увага присвячена міжконфесійним відносинам.

УДК 271.4(477)
ББК 86.377.138

ISBN 978-966-2527-31-5

© Ігор Шабан, 2014

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	7
ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ХРИСТІЯНСТВА.....	9
ПРО ЕКУМЕНІЧНИЙ РУХ	19
УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ТА ЕКУМЕНІЧНИЙ РУХ	35
<i>Додатки</i>	
Додаток I. Артикули, що належать до з'єднання з Римською Церквою	45
Додаток II. Документи Української Греко-Католицької Церкви щодо відносин з іншими конфесіями (2000–2014 роки)	55
<i>А. Концепція екуменічної позиції Української Греко-Католицької Церкви</i>	55
<i>Б. Один Божий народ у краї на Київських горах</i>	67
<i>В. Синодальне послання з нагоди 20-ліття легалізації УГКЦ, 65-ліття з дня смерті Митрополита Андрея (Шептицького) та 25-ліття з дня смерті Патріарха Йосифа (Сліпого)</i>	79
<i>Г. Пастирський лист Блаженнішого Святослава до духовенства, монашества і усіх вірних УГКЦ «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом»</i>	99
<i>Д. Пастирське послання Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви до вірних з нагоди 120-літнього ювілею Патріарха Йосифа (Сліпого)</i>	106

Вступ

Сучасний стан розділення християнства можемо вважати хворобою, яку зцілить тільки Божа любов і благодать Святого Духа, а благальні слова Господа нашого Ісуса Христа, якими Він молився «Щоб усі були єдині: як Ти, Отче, в Мені і Я – в Тобі, щоб і вони в нас одне були, щоб світ увірував, що Ти послав Мене» (Ів. 17,21), не можуть бути байдужими жодному з Його послідовників.

Це Святий Дух уділяє нам усім своїх дарів, щоб ми не забували про обов'язок шукати втрачену єдність між християнами і, незважаючи на гріх розділення, продовжувати сповідувати нашу спільну віру в Єдину, Святу, Католицьку (Соборну) й Апостольську Церкву.

Божественне одкровення «щоб усі були єдині» вимагає від нас відповідальності й стійкості віри на шляху до цієї єдності, осмислення конфесійних розходжень у дусі відкритості й толерантності.

«Хіба розділився Христос?» – повторюємо ми за апостолом Павлом (1 Кор 1, 13). «Хіба може розділитися Христос?» – запитуємо ми себе сьогодні.

Маємо все ж визнати, що не завжди вдається переламати недовіру та ворожість між християнами різних конфесій. Але не треба забувати, що Господь обдаровує нас надією на краще майбутнє, бо не хочемо залишатися в'язнями минулого. Минуле ще й сьогодні хворобливо тяжіє над нашими взаємовідносинами. Ми це добре усвідомлюємо і сподіваємося, що це минуле стане нам усім спільним уроком для сьогодення та майбутності. Намагаймося формувати краще християнське майбутнє в нашій батьківщині. Розбудувуймо християнство більш відкрите та правдиве. Розумію, що це завдання є понад наші сьогоднішні людські сили, перевершує можливості одного або двох людських поколінь. Тому й говорю саме про християнство майбутнього й екуменічну надію.

Залишаймося людьми діалогу, не втікаймо від труднощів, що так часто виникають у наших міжцерковних взаєминах. Сподіваюся, що прийдешні покоління зможуть скористатися нашим сьогоднішнім досвідом.

Ще одним кроком для розвитку діалогу є створення цієї книжечки, яка, маю надію, виявиться корисною та послужить для добра міжконфесійних відносин в Україні і поза її межами. Усвідомлення потреби цієї книжки схиляє нас до її публікації саме в такій формі, у якій було це можливо. Наступне видання можна буде доповнити та вдосконалити.

*о. Ігор Шабан,
Голова Комісії УГКЦ
у справах сприяння єдності християн*

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ХРИСТІАНСТВА

Розмірковуючи про початки християнства на українських землях, історики найперше згадують літописне свідчення про євангельську місію на землях Русі апостола Андрія Первозванного та його благословення для Київських гір.

Важливе значення для київського християнства також має те, що наприкінці I століття на Кримському півострові, у Херсонесі, проповідував християнство і був закатований за віру священомученик Климент Папа Римський (святість якого не заперечують ані православні, ані католицькі Церкви).

Дещо згодом, 988 року, святий рівноапостольний князь Володимир (у святому хрещенні – Василій) запровадив християнство східної (візантійсько-слов'янської) традиції як державну релігію Київської Русі. Це сталося ще до того, як великий церковний розкол 1054 року розділив християнські Схід і Захід.

Поширюючи віру Христову на Київську Церкву, візантійські патріархи дбали, щоб митрополитами були виключно їхні ставленики, переважно грецького походження. Та, попри це, за князювання Ярослава Мудрого, 1051 року, митрополитом Київським обирають русича Іларіона, який започатковує традицію вибору митрополитів з числа місцевих ієрархів. Приміром, 1147 року митрополічу кафедру в Києві посів єпископ Клим Смолятич.

У цьому ж часі преподобний Антоній Печерський заснував Києво-Печерський монастир. На цей період також припадає початок церковного почитання святих нашої землі – мучеників страстотерпців

Бориса і Гліба. Тож у X–XII століттях Київ стає одним з найбільших духовно-культурних центрів тодішнього християнського світу.

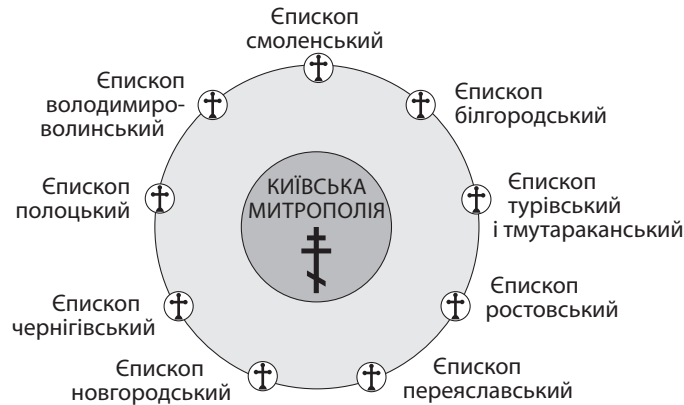

Рис. 1. Територія, на яку поширювалася влада митрополита Київського (X–XII ст.)

Ще за Володимира Великого виникли епархії: Чернігівська, Володимирська-на-Волині, Полоцька, Білгородська, Новгородська, Ростовська, Туровська й Тмутараканська. За князя Ярослава I Мудрого утворено Переяславську та Юрїївську (Юрїїв-на-Росі, тепер Біла Церква), Смоленську (1137 р.), Галицьку (1167 р.), Рязанську (1207 р.), Володимирську-на-Клязьмі (1214 р.), Перемишльську (близько 1220 р.) та Угрівську. Таким чином, до часів Батия (1240 р.), Київська Митрополія охоплювала, крім власне митрополії, ще 16 епархій.

Історично Київська Церква успадкувала традиції візантійського Сходу й була невід'ємною частиною Константинопольського патріархату. Проте Київська Церква також залишалася у повній сучасній єдності з латинським Заходом і його головою – Єпископом Риму (Церква Київська та Церква Римська вважали одна одну правдивими Церквами, взаємно визнавали всі святі тайни і перебували в повній єдності, так що могли спільно служити Божественну Літургію при одному престолі).

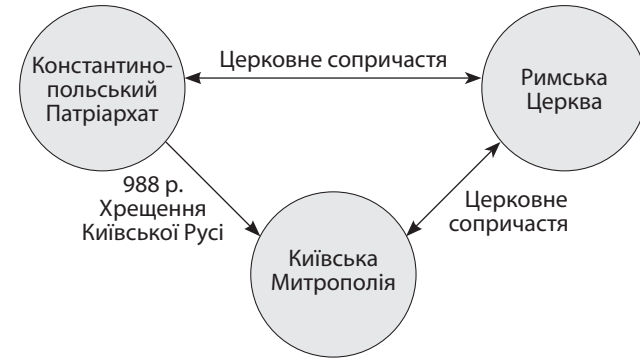

Рис. 2. Повна єдність (сопричастя) Київської Церкви з Константинопольською та Римською Церквами

Попри суперечки між Константинополем і Римом, київські ієрархи намагалися зберегти християнську єдність з обома центрами. Посланці з Русі брали участь у соборах західної Церкви в Ліоні (1245 р.) та Констанці (1418 р.). Сам київський Митрополит Ісидор був одним з ініціаторів Флорентійської унії (у 1439 році у Флоренції за участі представників Східної та Західної Церкви було підписано документ про однакове розуміння Церковних догматів).

На той час, поки Київська Митрополія працювала над відновленням єдності християн, на північ від Києва, у Москві, виникла нова митрополія – Московська. Ця митрополія відмовилася визнати Флорентійський Собор та його документи і, відокремившись від давньої митрополії в Києві, 1448 року самостійно проголосила свою автокефалію (незалежність від Константинопольського патріарха). У 1589 році, з огляду на занепад грецького православ'я, яке на той час перебувало під турецьким пануванням, Московська Митрополія шляхом підкупу й тиску отримала від Константинопольського Патріарха Діонісія статус патріархату. Синод Константинопольської Церкви пізніше засудив учинок цього Патріарха як незаконний¹.

¹ Штепа П. *Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість*. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2005.

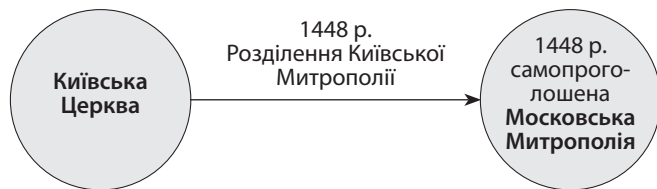

Рис. 3. Поділ єдиної Київської Церкви на дві частини: Київську та Московську

Зваживши на тогочасні (XVI–XVII ст.) політичні умови (підписання союзу між Польщею та Литвою), а також зростаючий вплив Москви, Синод Єпископів Київської Церкви на чолі з митрополитом київським Михайлом Рогозою приймає рішення відновити втрачену єдність з Єпископом Риму, забезпечивши при цьому збереження свого традиційного східного обряду та власної Церковної й культурної традиції (умови підписання союзу (унії) – *33 Артикули* – можна знайти в кінці цієї книжки). Таку модель Церковної єдності православна київська Церква утвердила на соборі 1596 року в м. Бересті².

Певні історики помилково вважають, що в цей час розпочинається існування Української Греко-Католицької Церкви, при цьому забуваючи, що відповідно до історичних подій, УГКЦ є єдиною правовою спадкоємицею первісної Київської Митрополії, яка документально може підтвердити свою історичність і канонічність, починаючи від часів Володимирового Хрещення й до сьогодні.

Аналізуючи підписання *Берестейської Унії*, дослідники висловлюють переконання, що воно було викликане необхідністю виправити наслідки церковного розколу 1054 року між Римським Престолом і Константинопольським Патріархатом. Кроки до цього робилися неодноразово, але реальні можливості полагождення цієї проблеми склалися лише в XVI столітті. Спричинилася до цього також кризова ситуація, у якій перебувала Київська Церква. Проявами її були занепад церковної дисципліни, непорозуміння між церковними братствами

² Головні документи Берестейської унії // Гудзяк Б. *Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії*. – Львів: Ін-т історії Церкви Львів. богословської академії, 2000.

та ієрархією, зазіхання новоствореного Московського Патріархату на Київську Митрополію, нерозважлива поведінка Константинопольського та інших східних патріархів тощо. Іншою важливою спонукую до укладення союзу з Апостольською столицею була необхідність протистояти подальшій латинізації та колонізації української світської еліти, як також отримання рівності в правах руського духовенства з латинським. Проте варто пам'ятати, що первинною причиною підписання Берестейських документів було бажання відновити єдність із наступником апостола Петра – Єпископом Риму, яку було втрачено внаслідок Великої схизми – поділу між християнським Сходом та Заходом 1054 року.

З огляду на те, що 1596 року практично всі єпископи православної Київської Митрополії підтримали відновлення єдності з Єпископом Риму, до 1620 року в Києві існувала єдина (греко-католицька) Київська Митрополія, до складу якої входили всі єпархії Київської Церкви: Київська, Полоцька, Смоленська, Турово-Пинська, Берестейсько-Володимирська, Холмсько-Белзька, Перемисько-Самбірсько-Сяноцька (приєдналася до угоди в 1692 р.), Львівсько-Галицько-Кам'янецька (приєдналася до угоди в 1700 р.), Луцько-Острозька (приєдналась до угоди в 1702 р.). До початку XVIII століття Київськими (греко-католицькими) митрополитами були Михайло Рогоза (1596–99), Потій Іпатій (1599–1614), Велямин Рутський (1614–37), Рафаїл Корсак (1637–42), Антін (Селява) (1642–55), Гавриїл Коленда (1655–74), Кипріян Жоховський (1674–93), Лев Слюбич-Залевський (1694–1708).

Та все ж частина вірних Київської Митрополії наполягала на приналежності до Константинопольського Патріархату (зокрема князь Острозький), що doprowadило 1620 року до створення паралельної структури та конфесійного поділу Церкви на дві паралельні юрисдикції: сучасну греко-католицьку і сучасну православну. Окрім того, православна частина Київської Церкви внаслідок внутрішньо-православного розколу з часом втратила зв'язок зі своєю Церквою-Матір'ю – Константинополем – і перейшла під «високу руку московського царя». Це підкріпило претензії московських правителів на політичне панування на території давньої Київської

держави та домагання провідної ролі «Третього Риму» у вселенському християнстві³.

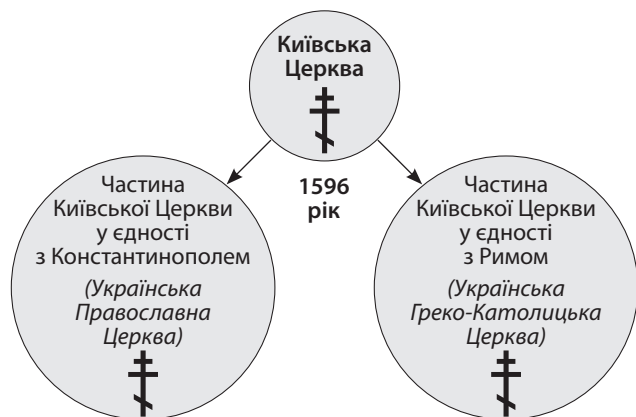

Рис. 4. Поділ Київської (української) Церкви на дві частини

Невдовзі «православна» Київська Митрополія була повністю юридично підпорядкована Московському Патріархатові (1686 р.) й перетворена на звичайну єпархію в процесі послідовної, жорсткої уніфікаційної та русифікаторської політики царату. Починаючи з 1688 року, було заборонено вживати титул «Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі». У 1722–43 роках у Київських православних митрополитів було відібрано митрополичий титул. Якщо у XVIII столітті більшість православних єпископів були за походженням українцями, то в XIX столітті єпархіями керували вже переважно росіяни. Крім того, з переходом більшої частини українських і білоруських земель до складу Російської імперії почалися постійні переслідування Греко-Католицької Церкви, що закінчилося її ліквідацією на території, контрольованій Москвою. Найдовше на теренах імперії Греко-Католицька Церква проіснувала на Холмщині: Холмське єпископство

³ Пятницький І. К. *Очерк истории киевской митрополии в период времени отдельного ее существования от митрополии московской, 1459–1686*. – Могилев-на-Днепре, 1891.

протрималося до 1871 року, а 1874 року *Пратулинські мученики* стали символом стійкості холмських українців у батьківській вірі.

Після цього Греко-Католицька Церква продовжувала своє існування лише в тій частині України, яка перебувала в межах Австрійської імперії. У 1774 році імператриця Марія Терезія змінила назву Церкви з «руської» на «греко-католицьку», що зберігається за Церквою й до сьогодні. У 1808 році у Львові створено греко-католицьку Галицьку митрополію, почато відродження української церковної та народної мови. У 1868 році греко-католицькі священники виступили засновниками культурно-освітнього товариства «Просвіта», яке ширило українську освіту й національну свідомість⁴.

Натомість інша частина Київської Митрополії, яка сьогодні представляє сучасне українське православ'я, цілеспрямованими діями російського уряду поступово втрачала зв'язок з українським народом, українською культурою та літературою. Ще в першій половині XVIII століття російський уряд зажадав, щоб в Україні книжки видавалися не інакше, як за суворим узгодженням їх з російськими текстами. Протидією цим утилкам стала «українофільська» течія, яка після російської революції 1917 року переросла в організований рух за автокефалію (незалежність) українського православ'я. Проте спроби її проголошення натрапили на рішучий спротив та репресії з боку радянської влади. Тому і після Другої світової війни православна частина давньої Київської Митрополії продовжувала бути складовою частиною Московського Патріархату як Екзархат Російської Православної Церкви в Україні⁵.

За часів Радянського Союзу Церкви в Україні, за приблизними оцінками, через насильницьку смерть втратили близько 17 мільйонів християн. Боротьба з релігією була державною ідеологією, для утвердження якої не шкодували зусиль. Храми руйнували й палили, священників заарештовували й висилали в Сибір або й розстрілювали. Церкви переслідувалися, їх заганяли в підпілля і повністю знищували.

⁴ Див.: Senyk S. *The Ukrainian Church and Latinization* // *Orientalia Christiana Periodica*. – 1990. – № 56.

⁵ о. Юрій Федорів. *Історія Церкви в Україні*. – Львів: Свічачо, 2007.

Навіть діяльність Російської Православної Церкви (яка функціонувала як державна Церква) була сильно обмеженою. Окрім того, вона страждала через проникнення в її ряди радянських спецслужб. У суспільстві прогресувала бездуховність і поглиблювалася деморалізація.

Складовою частиною кривавої трагедії насильства в Україні стало навмисне переслідування релігії та насадження атеїзму. Логічним наслідком такої політики стала ліквідація Української Греко-Католицької Церкви 1946 року шляхом її насильницького «возз'єднання» з одержавленою і підконтрольною атеїстичному за своєю суттю режимові Російською Православною Церквою.

Цим подіям передував масовий фізичний і моральний терор органів НКВС у 1944–1946 роках над усіма ієрархами Греко-Католицької Церкви з Митрополитом Йосифом Сліпим на чолі, засудження їх таємним судом у Києві в березні 1946 року на довгострокове ув'язнення або заслання до таборів примусової праці⁶. Після цього відбулася поступова ліквідація УГКЦ. Однак люди зуміли зберегти в своїх серцях віру Христову і вірність своїй Церкві всупереч усім труднощам і перешкодам. У часи катакомбної Церкви миряни продовжували плекати різні форми благочестя. Підпільні священники таємно відправляли богослужіння, хрестили, сповідали, наражаючи себе на небезпеку. Так щоденною молитвою, посвятою та жертвою УГКЦ здобувала свободу віри.

Криза радянської влади у 1980-х роках зупинила процес придушення Церков. У 1989 році вийшла з підпілля заборонена комуністичним режимом Українська Греко-Католицька Церква, а проголошення незалежності України в 1991 році створило для діяльності всіх Церков на її території новий державно-політичний контекст.

У січні 1991 року в середовищі єпископату Російської Православної Церкви в Україні утворилася група з єпископів, яка на чолі з тодішнім екзархом РПЦ МП Філаретом (пізніше Патріарх УПЦ КП) проголосила свою незалежність від Російської Церкви та враз із частиною єпископів Української Автокефальної Православної Церкви,

які повернулися з Америки та Канади, провела в Києві 25–26 червня 1992 року об'єднавчий Собор. На цьому Соборі УАПЦ як спадкоємниця Автокефальної Української Православної Церкви у вигнанні та частина Російської Православної Церкви в Україні об'єдналися в єдину Церкву, яка отримала назву Українська Православна Церква – Київський Патріархат⁷.

Сьогодні в Україні практично існує чотири Церкви, які сягають своїм корінням часів Хрещення святого рівноапостольного князя Володимира: це УГКЦ, УПЦ (у єдності з Московським Патріархатом), УПЦ Київського Патріархату та УАПЦ. Коли говоримо про ті гілки київського християнства, то також пам'ятаємо, що це де-факто історичні виміри колишньої Київської Церкви, яка з різних причин є сьогодні поділена на чотири еклезіальні частини.

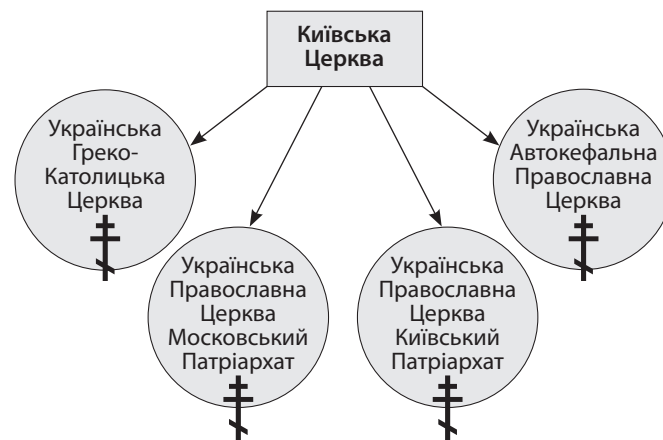

Рис. 5. Сучасні Українські Церкви, які беруть свій початок від єдиної Київської Церкви

⁶ Szaban I. «Pseudosobór lwowski» i jego konsekwencje. *Spojrzenie z perspektywy 60 lat // Przegląd powszechny*. – 2006. – №11 (1023).

⁷ За матеріалами д-ра Олега Турія (Інститут Історії Церкви, Львів, Україна) *Традиційні Церкви в незалежній Україні: проблема ідентичності*. – Львів, 2001.

ПРО ЕКУМЕНІЧНИЙ РУХ

Знаємо і віримо, що Ісус Христос заснував одну і єдину Церкву. Можна все ж зауважити, що існує досить багато різних християнських громад, які стверджують, що вони є правдивими спадкоємцями Христової Церкви. Усі визнають себе за учнів Ісуса Христа, але думають по-різному і йдуть своїми шляхами, так що навіть можна подумати, ніби Христос розділвся. А таке розділення протривить виразній волі Христовій, котрий заповідав, щоб «усі були одно» та зіслав обіцяного Святого Духа, який зібрав народ Нового Завіту – тобто Церкву – і закликав її до єдності віри, надії і любові. Як каже Апостол Павло, «одне тіло, один Дух, як і ви були покликані в одній надії вашого покликання. Один Господь, одна віра, одне хрищення» (Еф. 4, 4–5).

Для того, щоб поширити свою Церкву по всій землі, Ісус Христос доручив своїм учням – дванадцятьом Апостолам – навчати, керувати й освячувати. Між ними він за голову поставив Апостола Петра, якого назвав «скелею», на якій Він збудує Свою Церкву; йому також доручив Христос ключі Царства Небесного, доручив пасти свої вівці (Лк. 22, 32) і пасти їх у єдності (Ів. 21, 15–17). Тому єдність (сопричастя) з Єпископом Риму є необхідним елементом Церкви та дійсності єпископської влади. Сам же Христос навіки залишився Верховним Наріжним Каменем і пастирем душ. За допомогою єпископів, наступників Апостолів, Ісус Христос бажає, щоб Його народ зростав і вдосконалювався в єдності.

Через різноманітні причини ця єдність була порушена. Виникли поділи між християнами. Багато з цих поділів удавалося подолати, досягаючи примирення, так що Церква в першому тисячолітті, незважаючи на численні розбіжності в різних питаннях, зуміла зберегти єдність. Але брак порозуміння й любові з часом призвели до глибшого розділення. При цьому всі ці суперечки та поділи не зуміли знищити

Христову Церкву. Вона й надалі продовжує бути єдиною і вповні *перебувати* в католицькій Церкві, «яка управляється наступником апостола Петра та єпископами, які перебувають у єдності з ним»⁸.

Усе те, що походить від Христа і до нього провадить, – належить до єдиної Церкви Христової. Таким чином, Католицька Церква не вважає, що вона володіє монополією на спасіння – вона бачить і визнає присутність багатьох засобів до спасіння і в інших християнських спільнотах, проте переконана, що *повнота* всіх засобів спасіння доручена власне їй. Християни вірять, що Христос доручив всі скарби Нового Завіту апостолам на чолі з Петром для того, щоб створити одне Тіло Христове на землі – Церкву. З огляду на це доручення, правдива Церква перебуває лише там, де перебуває її видимий глава, Єпископ Риму, який є наступником апостола Петра, при цьому багато дарів, що ними Христос наділив свою Церкву, присутні також поза видимими межами католицької спільноти і «не позбавлені в таїнстві спасіння свого значення та ваги»⁹.

Натомість не слід забувати, що завдання нашого Господа, Ісуса Христа «Щоб усі були одно» (Ів. 17, 21) і надалі залишається нашим прагненням і заповіддю, обов'язковою до виконання для кожного християнина. Бо якщо будемо легковажити словами Господа, то чи зможемо називатись християнами? Отож, пам'ятаючи про цю заповідь Христа, ми всі маємо прагнути працювати для єдності. Із цього прагнення й народився *єкуменічний рух*.

⁸ Другий Ватиканський Собор. *Догматична Конституція про Церкву*. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

⁹ Другий Ватиканський Собор. *Декрет про Єкуменізм*, п. 3. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

Поняття єкуменізму

Єкуменізм – це рух, метою якого є досягнення повної видимої єдності між християнами. У його основі є бажання з'єднатися з Христом у його молитві «Щоб усі були одно»¹⁰.

Єкуменізм аж ніяк не прагне досягнути єдності шляхом навертання вірних однієї християнської конфесії до іншої конфесії чи поглинання сильнішою Церквою слабшої¹¹. Ідеться скоріше про навернення всіх до Христа.

Єкуменічний рух у духовному його вимірі є спільним відкриванням правди Євангелія та пошуком найкращих способів свідчення та служби в ім'я Христа. Мета цього міжконфесійного руху впливає із загального покликання цілої Церкви, яким є несення Доброї Новини всьому людству й об'єднання всіх у Христі. Оскільки це завдання кожна конфесія може розуміти та реалізувати по-різному, особливим завданням єкуменізму є спільне проповідування Христа молитвою і життям.

Єдність християнських Церков не є завданням, яке можна просто і швидко виконати. Досягнення цієї мети вимагає багато праці і є довготривалим складним процесом. Найперше, що варто усвідомити, – завдання пошуку єдності між християнами є завданням і зобов'язанням кожного християнина, даним самим Ісусом Христом, і Його заповіддю нам: «Щоб усі були єдині: як Ти, Отче, в Мені і Я – в Тобі, щоб і вони в нас одне були...» (Ів. 17, 21). Виходячи з цього, усвідомлюємо, що єкуменічний рух є діянням Святого Духа, котрий надихає християн на пошуки єдності, а тому жодне зусилля в цій царині не може сповнюватися без молитви та повного покладання на Божу Волю¹².

Найперше, що вимагається від кожної людини – це бажання єдності і бажання молитися за єдність. Разом з тим ми не повинні

¹⁰ Другий Ватиканський Собор. *Декрет про Єкуменізм*. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

¹¹ Другий Ватиканський Собор. *Декларація про релігійну свободу*, п. 4. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

¹² Другий Ватиканський Собор. *Догматична Конституція про Церкву*, п. 2. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

переоцінювати наші людські можливості й покладатися виключно на свої сили, вважаючи, що можемо багато досягнути в екуменізмі завдяки нашому вмінню, здібностям, досвіду чи знанням. Маємо бути свідомі наших немочей і не розчаровуватися невдачами, які неодмінно трапляються на шляху до єдності християнства. Пам'ятаймо: треба чинити все, що від нас залежить, залишаючи Божественному Провидінню все те, що є понад наші можливості.

Виміри екуменізму

Екуменізм є багатограним процесом. Залежно від того, який його аспект потрібно наголосити, прийнято говорити про екуменізм *духовний, науковий і практичний*.

Духовний екуменізм. Будьмо певні, що для досягнення єдності Церкви ми повинні розпочати процес внутрішньої переміни, вдосконалення й оновлення. Досягнення цього оновлення та самовдосконалення є довготривалою справою, яка передусім вимагає зміни способу мислення, зміни сприйняття, причому як самого себе, так і інших. Не може бути екуменізму без особистого навернення та оновлення¹³.

Якщо поділ між християнськими Церквами й існування окремих конфесій є наслідком людської недосконалості, тобто гріха, то подолання такого стану речей є можливим лише в той самий спосіб, у який ми боремося з гріхом – через внутрішнє навернення, покаяння та взаємне прощення. Немає правдивого екуменізму без внутрішньої переміни кожної людини й цілої Церкви зокрема. Ця переміна виявляється в нашій смиренності та ставленні до людей, а перш за все в тому, що починаємо бачити в людині іншої конфесії свого брата у Христі і спів-християнина, який народився у своїй християнській спільноті й у ній був охрещений, як і ми в нашій. Маємо пам'ятати, що є набагато більше речей, котрі нас єднують, ніж тих, що нас розділяють.

¹³ Другий Ватиканський Собор. *Декрет про Екуменізм*, п. 8. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

В Україні духовний екуменізм виявляється у спільних з іншими Церквами молитвах: з нагоди Дня незалежності, Дня міста, поминання жертв Голодомору, а також у щорічній молитві під час *Тижня Молитов за єдність християн* (18–25 січня) де спільно моляться всі християнські спільноти, прославляючи Бога та засвідчуючи свою приналежність до єдиної Христової Церкви. Окрім цього, упродовж року є чимало інших важливих днів, які можуть послужити християнам для спільної молитви.

Коли християни моляться всі разом, чіткішою стає і мета єднання. Вікова історія християнства з його численними розколами розбудовується наново, прагнучи бути близько до Джерела єдності, Яким є Ісус Христос. Отже, якщо поділенні християни зуміють об'єднатися в спільній молитві навколо Ісуса Христа, вони також зуміють глибше зрозуміти, наскільки незначним є те, що їх роз'єднує, порівняно з тим, що об'єднує. Що частіше та старанніше вони збиратимуться на молитві з Богом, то відважніше протистоятимуть цьому болісному розколу й об'єднуються у єдиній Церкві, яку Христос не перестає творити у Святому Дусі, незважаючи на людські слабкості й перешкоди.

Науковий екуменізм. Великою перешкодою для досягнення єдності між християнами є незнання одне одного, неправдиві переконання, взаємні упередження й забобони. Тому для кращого взаємопізнання важливим є навчання та досвід. Під час навчання треба особливо наголошувати на неупередженому й доброзичливому вивченні богослов'я іншої сторони. І тут ідеться не лише про правдиве висвітлення думки богословів – представників інших конфесій, але і про глибоке й цілісне пізнання духовності, культури, історії та психології християн інших Церков. Такий підхід найкраще допомагає зрозуміти наявну ситуацію, подолати існуючі труднощі та відкритися на дари, які посідає інша конфесія. У процесі вивчення життя інших Церков варто пам'ятати, що розуміння одне одного має слугувати не розпаленню полеміки та боротьби, а спільному свідченню про Христа Чоловіколюбця і кращому служінню християн світові¹⁴.

¹⁴ Другий Ватиканський Собор. *Декрет про Екуменізм*, п. 10–11. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

Винятково важливими є курси екуменічного богослов'я у вищих церковних школах, семінаріях і вишах, де студенти мали б вивчати історію екуменічного руху, мету і цілі екуменізму, сучасне життя християнських спільнот, можливість спільної участі у богослужіннях, властиве розуміння¹⁵.

Документи Католицької Церкви спонукають започатковувати спеціальні екуменічні комісії та навчальні екуменічні Інститути, завданням яких є допомагати Церкві розвивати екуменічний напрям, опікуватися дослідницькою, науковою та дидактичною роботою, організовувати міжконфесійні конференції, круглі столи та дискусії, видавати тематичну літературу.

Важливо пам'ятати, що богословський діалог не є пошуком компромісів у питаннях віри, оскільки в цих питаннях не може бути компромісу і такі рішення не мали б жодної цінності.

Практичний екуменізм. Як віра без учинків є мертвою, так і екуменізм, що зводиться до суто теоретичних роздумів, швидко втрачає свою вірогідність. Важливо, щоб усі теоретичні досягнення екуменічного руху не залишалися лише «паперовими» успіхами, про які знає невелике коло богословів. Усі теоретичні напрацювання богословів повинні мати своє продовження й утілення в життя Церков, тобто знайти своє практичне застосування.

Таким практичним свідченням світові про Ісуса Христа є співпраця християн різних конфесій у спільних проєктах, спрямованих на благо суспільства. Це співпраця в благодійних акціях, скерованих на допомогу найбільш незахищеним верствам населення; у боротьбі за справедливість і мир у світі й за дотримання прав людини. Це також співпраця в освітній, культурній і виховній сферах, у біблійних дослідженнях, перекладах, співпраця молодіжних організацій і ще багато чого іншого, чим християни можуть разом послужити суспільству й у такий «живий спосіб виявити свою єдність»¹⁶.

¹⁵ Папська Рада для Сприяння Єдності. *Довідник застосування принципів і норм екуменізму*. – Ватикан, 1993, п. 11

¹⁶ Другий Ватиканський Собор. *Декрет про Екуменізм*, п. 12. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

В УГКЦ вже кілька років поспіль відбувається розвиток такого практичного екуменізму, передовсім під час «Суспільних днів УГКЦ», які є відкритими для всіх конфесій і релігій по цілій Україні. Завданням їх є: привернути увагу до соціальних проблем; викликати чутливість та емпатію до потреб інших, особливо неповносправних, ув'язнених, сиріт і літніх людей; стати елементом розвитку громадянського суспільства та зміцнити потребу в солідарності.

Не треба забувати також про екологічну міжконфесійну ініціативу «День Бога-Творця», співпрацю у сфері освіти, військового та пенітенціарного душпастирства, опіки над хворими на ВІЛ-СНІД в Україні тощо.

Є багато інших можливостей співпраці: вивчення Святого Письма, літургії, катехизація та пасторальна опіка, дяконія, евангелізація й реалізація ідеалів миру, справедливості та любові¹⁷.

Розвиток екуменічного руху

Екуменічний рух, перш ніж досягнути сучасної, добре організованої та сформованої структури й усесвітнього визнання своєї діяльності, перейшов через період важких випробувань і організаційної непевності.

Можна сказати, що сучасний екуменізм народився на фундаменті труднощів і бажань, із якими християнство зіткнулося в XIX столітті. Окрім діяння Святого Духа та відданої праці визначних постатей, особливо відданих справі єдності, як-от Митрополит Андрей Шептицький¹⁸ чи Патріарх Йосиф Сліпий¹⁹, вирішальною причиною виникнення екуменічного руху все ж таки була турбота про місійну діяльність Церкви – проповідувати Євангелія тим, хто ніколи не чув про Христа.

¹⁷ Довідник застосування принципів і норм екуменізму. – Львів: Свічадо, 1997, п. 58-64.

¹⁸ Андрей Шептицький. (Листи) Письма-послання (1943-1944 рр.). – Львів, 1991.

¹⁹ *Послання Патріарха Йосифа Сліпого про поєднання в Христі*. Богословія, ч. 49. Рим 1977, т. XLI

У світі, подібно як і в Україні, існує багато християнських громад, тому свого часу виникло цілком природне запитання, перш за все до духовенства: як Церква повинна говорити зі світом, що забуває про Бога, і при цьому поважати інші Церкви та християнські спільноти?

Щоб вирішити це питання, християни у 1910 році скликали всесвітню конференцію в Единбурзі (Шотландія) для розв'язання суперечок між протестантськими місіонерами в колоніальних країнах (зокрема Африки), оскільки їхня взаємна критика не сприяла розвитку Христової Церкви. Здається, конференція досягла своєї основної мети: вона розпочала розвиток нового міжконфесійного діалогу, який ми сьогодні називаємо екуменічним рухом.

Наступною подією, яка популяризувала духовні взаємовідносини між Сходом і Заходом, були започатковані Митрополитом Андреем Шептицьким разом із чеськими католицькими та російськими православними богословами міжнародні зустрічі – з'їзди, присвячені плеканню ідеї з'єднання Церков, передусім представників слов'янських народів: католиків і православних. Ці з'їзди відбувалися у Велеграді, відомому міській осередку св. Кирила й Методія, у яких богослови обговорювали справи, що єднали обидві Церкви і проблеми взаємопізнання та зближення між ними²⁰. Відповідно опрацьовані тоді християнські цінності збереглися до сьогодні і без сумніву вплинули на сучасний міжконфесійний діалог.

Дальшим кроком у розвитку екуменічного руху було започаткування Всесвітньої ради церков, що як міжнародна організація утворилася 1948 року в Амстердамі, і до складу якої сьогодні входить 349 християнських деномінацій різних традицій (протестантські, англіканські, старокатолицькі, православні та дохалкідонські), які всі разом представляють понад 590 000 000 християн. Католицька церква має представників у Всесвітній раді церков, однак не є її членом²¹.

Та все ж найголовніші події екуменічного руху для Католицької Церкви відбулися на початку 1960-х років, під час II Ватиканського

²⁰ *Acta IV Conventus Velehradensis*. – Olomucii 1925.

²¹ Крижановська О. О. Всесвітня рада церков // Енциклопедія історії України / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. – Київ: Наукова думка, 2003. – Т.1.

Собору. На цьому Соборі було розглянуто й ухвалено багато революційних і важливих документів.

Переломним документом для Католицької Церкви стало прийняття 21 листопада 1964 року Декрету про Екуменізм (*Unitatis Redintegratio*), який сміливо стверджував, що розділення суперечить волі Христа, шкодить святій справі проповідання Євангелії, а відновлення єдності всіх християн – є одним з найголовніших завдань. У цьому документі Католицька Церква визнає, що деякі християнські спільноти через апостольський єпископат і таїнства, головно Євхаристію, уже перебувають у недосконалій єдності з Католицькою Церквою, тому «деяке спілкування в Св. Тайнах, у пригожих обставинах та за згодою церковної влади, не тільки що є можливе, але й доручається»²².

Декрет про Екуменізм хоча і призначений для вірних Католицької Церкви, але без сумніву впливає та викликає зацікавлення в більшості християн. Ще більш позитивно текст Декрету був оцінений іншими Церквами, особливо такі його питання, як-от: прийняття та визнання екуменічного руху; нова оцінка християнських спільнот, які не з'єднанні із Католицькою Церквою; визнання їх як знаряддя спасіння для людини.

Зрештою, зі зміною мислення, після II Ватиканського Собору та ухвалення ним важливих документів, у всій Католицькій Церкві розпочалися двосторонні діалоги з різними Церквами та спільнотами.

Хто є джерелом єдності?

Бог є джерелом єдності Церкви. Про це чітко навчає II Ватиканський Собор: «Господь віків, що постанови своєї благодаті щодо нас, грішних, мудро й терпеливо звершує, останніми часами почав рясніше збуджувати серед християн, між собою роз'єднаних, дух каяття і бажання єдності. Цією ласкою всюди багато людей були

²² *Другий Ватиканський Собор. Декрет про Екуменізм, п. 15. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації*. – Львів: Свічадо, 1996.

зворушені та й між нашими роз'єднаними братами щораз ширше розгортається, з ласки Святого Духа, змагання за відновлення єдності всіх християн»²³.

Єдність Церкви є даром Бога. Кожен, хто покликаний працювати для єдності християн, має пам'ятати, що старається діяти відповідно до волі Господа. Єкуменічний рух не є чимось випадковим і тимчасовим, але є відповіддю на найглибше бажання Бога, щоб його послідовники творили одну гармонійну родину, бо лише в такий спосіб зможуть виразно свідчити свою живу віру в Ісуса Христа і свою приналежність до Його Церкви. Отже, не люди дали початок єкуменічному рухові, але Божий Дух, який порушив серця багатьох, заохочуючи їх до пошуку втраченої єдності. Дав їм одночасно глибоку віру, що ця єдність, про яку молився Ісус, є можливою. Незнаним все ж залишається час і спосіб, які обрав Бог для відбудови єдності своєї Церкви.

Скільки Церков існує у світі?

Існує одна і єдина Церква, з єдиною вірою, єдиним таїнственным життям, єдиним апостольським спадкоємством, єдиним видимим главою – Єпископом Риму²⁴.

Усі ми в «Символі віри» стверджуємо: «Вірую в Одну, Святу, Католицьку і Апостольську Церкву», тобто сповідуємо, що Церква є одною і єдиною. Церква – навіть у найбільш віддаленому куточку землі – є одна для всіх. Не існує окремої Церкви для європейців, окремої для африканців, окремої для американців чи окремої для українців – вона та сама всюди.

При цьому кожна окрема помісна Церква (як і у випадку УГКЦ) має власні джерела християнської традиції, власне богослов'я, духовність і благочестя, літургійну й канонічну спадщину²⁵.

²³ Другий Ватиканський Собор. Декрет про Єкуменізм. Вступ. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

²⁴ Катехизм УГКЦ, п. 283–287.

²⁵ Катехизм УГКЦ, п. 301.

На жаль, існують рани в цій єдності. На жаль, в історії і зараз ми не завжди живемо єдністю. Виникають непорозуміння, конфлікти, напруження, розділення. І якщо подивимося на ці розділення, які все ще є між християнами – католиками, православними, протестантами, то відчуваємо всю складність того, щоб зробити повністю видимою цю єдність²⁶.

Для цього важливим сьогодні є єкуменічний рух, метою якого є зусилля та прагнення, спрямовані на відновлення втраченої повної і видимої еклезіальної (тобто церковної) єдності всіх християн у єдиній Христовій Церкві.

Скільки існує католицьких Церков?

Є лише одна Католицька Церква, яка об'єднує, як у родині, 23 окремі помісні (місцеві) Церкви.

У цій сім'ї помісних католицьких Церков одна з них, Західна Церква чи Римо-Католицька церква (латинської традиції) є найбільшою Католицькою Церквою та нараховує понад 1 200 000 000 вірних у світі.

Інші 22 Церкви – це Східні Католицькі Церкви, яких можна класифікувати за традицією (обрядом): Візантійська; Олександрійська; Антіохійська; Халдейська; Вірменська.

Українська Греко-Католицька Церква, яка належить до візантійської традиції, є найбільшою Східною Католицькою Церквою у світі.

Чи всі Церкви перебувають у єдності з Єпископом Риму?

Сучасні православні автокефальні Церкви, які до I тисячоліття були у єдності з Єпископом Риму, тимчасово втратили цю єдність. При цьому Католицька Церква, незважаючи на те, що нез'єднані Східні Церкви (Православні) не перебувають у єдності з наступником

²⁶ Другий Ватиканський Собор. Декрет про Єкуменізм, п. 3. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

апостола Петра – Єпископом Риму, що є однією з принципових ознак церковної єдності, визнає важними святі таїнства, які здійснюються в православних Церквах, завдяки збереженню ними апостольського наступництва, а відповідно – дійсного єпископату.

Сьогодні ведуться відповідні міжконфесійні богословські діалоги, метою яких є повернути втрачену єдність і привести всіх вірних до Христа, єдиного пастиря. Цим особливим завданням і опікується екуменічний рух.

Яка мета екуменічного руху?

Метою екуменічного руху є повна й видима єдність між християнами: єдність в одній вірі зі взаємним розумінням святих таїнств і підпорядкування своєму єпископові, який має апостольське передання й перебуває в єдності з Єпископом Риму²⁷.

Чому екуменізм називаємо «рухом»?

Екуменічні зусилля сучасних християн є не статичною, а динамічною реальністю. Їхньою метою не є акцентування на ранах минулого чи стояння на місці, але мужнє, хоч часто досить важке, прямування вперед. Задіяні в цьому русі люди не зупиняються виключно на самих лише інтелектуальних роздумах про те, що відбулося в минулому, але віддаються пошуку нових шляхів у майбутнє, де християни могли б віднайти свою втрачену єдність. Отже, екуменічний рух є подібним до духовної дороги, яка веде Бога до людини і людину до Бога. Реалізується вона вповні в Ісусі, який в таємниці Втілення з'єднав в одне дві віддалені від себе природи і сам себе назвав «дорогою, правдою і життям» (Ів. 14, 6).

Динамізму екуменічному рухові надає молитва. Без неї жодна, навіть найкраща, ініціатива не могла б розпочатися й досягти мети. У щирій молитві віруючі пізнають Боже бажання єдності Церкви,

²⁷ Катехизм УГКЦ, п. 304–308.

у молитві визнають свої слабкості і з неї також черпають сили, потрібні для прямування цією дорогою²⁸.

Чому Єпископ Риму має першість у Церкві?

Першим видимим главою Церкви Ісус Христос установив св. апостола Петра: «... ти – Петро (скеля), і ... я на цій скелі збудую мою Церкву й ... пекельні ворота її не подолають. Я дам тобі ключі Небесного Царства, і що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане на небі; і те, що ти на землі розв'яжеш, те буде розв'язане й на небі» (Мат. 16, 17–19). У день Зелених свят Петро навчав від імені всіх апостолів, він прийняв перших навернених до Церкви євреїв і поган; він здійснив перше чудо, він наказав вибрати нового апостола на місце Юди, боронив апостолів перед судом.

Провідна роль апостола Петра в житті перших християнських спільнот очевидна майже на кожній сторінці Нового Завіту. Так, Петро отримав ключі до Небесного Царства від Христа і владу зв'язування і розв'язання (Мт. 16, 19); апостол Петро перший згадується в списку апостолів (Мк. 3, 16; Лк 6, 14; Дії 1, 13; Ів. 21, 2); апостол Петро в Новому Завіті чітко називається «першим» серед апостолів (Мт. 10, 2); про апостола Петра в Новому Завіті часто говориться «Петро та інші», «Петро і одинадцять» тощо. (Лк. 9, 32; Ів. 18, 15; 20, 2; Дії 1, 15; 2, 14, 37; 5, 29; 15, 6; Мк. 1, 36; 16, 7; 1 Кор. 9, 5); апостолові Петру Ісус з'явився як першому з апостолів після свого Воскресіння (1 Кор. 15, 5; Лк. 24, 33–34).

Святий Петро помер як Єпископ Риму, і його гріб знаходиться в тому ж місті, тому влада і гідність святого Петра як глави Церкви щоразу переходить на Римського Єпископа, а єпископська столиця в Римі ще в давні часи отримала назву Апостольської Столиці. Римські єпископи від початку користувалися найбільшою владою в Церкві, і їх завжди визнавали главами Церкви.

²⁸ Другий Ватиканський Собор. *Пастирська Конституція про Церкву у сучасному світі (Gaudium at Spes)*, п. 62. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

Більшість богословів, як католицьких так і православних, не заперечують, що від перших століть християнства єпископ Риму втішався привілеєм першості у свідченні християнської віри, опираючись при цьому на традиції першого тисячоліття та канони перших Екуменічних Соборів неподіленої ще Церкви. Сама ідея примату в Христовій Церкві стає сьогодні все більше прийнятною і для Православної Церкви.

Чи всі християни можуть брати участь у таїнствах Католицької Церкви?

Апостол Павло пише: «Чаша благословення, яку благословляємо, хіба не є спільність у крові Христовій? Хліб, який переломлюємо, хіба не є спільність у тілі Христовім? Бо один хліб, одне тіло, а нас багато; бо всі від одного хліба причащаємось» (1 Кор. 10,16-17).

Відповідно до цього тексту сопричастя євхаристійне (спільна Євхаристія) і сопричастя еклезіальне (церковна єдність) ідуть одне з одним у парі, є нероздільними та взаємопов'язаними. Не можна, отже, просити про святу тайну Євхаристії, не перебуваючи одночасно в єдності з тою Церквою, яка цю святу тайну священнодіє.

Та все ж, аби врегулювати певні питання і знати, як чинити, коли вірні з інших Церков перебувають у нетиповій ситуації, тобто в ситуації індивідуальної фізичної необхідності, існують певні правила.

- **Коли про святу тайну Євхаристії просять вірні православні** – католицькі священнослужителі можуть законно уділяти святі тайни покаяння, Євхаристії і елеопомазання членам некатолицьких Східних Церков, які їх просять із власної ініціативи й мають відповідне розуміння Тайн. У цих випадках треба приділити належну увагу дисципліні Східних Церков для своїх власних вірних і уникати будь-якого прояву прозелітизму.
- **Коли про святу тайну Євхаристії просять вірні протестантської Церкви** – Католицька Церква навчає, що через хрещен-

ня члени інших Церков і церковних Спільнот перебувають у дійсному, хоч і недосконалому, сопричасті з Католицькою Церквою. Зважаючи на те, що для охрещених Євхаристія є духовним кормом, Католицька Церква загалом допускає до євхаристійного сопричастя і до святих тайн покаяння і елеопомазання тільки тих, які перебувають у єдності віри, культу і церковного життя з нею.

З тих же причин Католицька Церква також визнає, що за деяких виняткових обставин та за певних умов ці святі тайни можна дозволити християнам інших Церков і церковних Спільнот. Умови, за яких католицький служитель може уділяти святі тайни покаяння, Євхаристії і елеопомазання хворого охрещеній людині є такі: якщо існує небезпека смерті або того вимагає інша поважна необхідність; якщо немає можливості звернутися до служителя власної церковної спільноти; якщо людина просить про святі тайни з власного бажання; якщо виявляє католицьке розуміння віри стосовно цих святих тайн і є належно підготовлена²⁹.

Чи католик може брати участь у таїнствах Православної Церкви?

Між Католицькою і Східними Церквами, які не є в повному сопричасті з нею, існує все-таки тісне сопричастя у справах віри. Згідно з розумінням Католицької Церкви це дає еклезіологічну і таїнственну підставу дозволяти й навіть заохочувати до певної співучасті з цими Церквами на полі літургійного культу і навіть Євхаристії «у сприятливих обставинах і за згодою церковної влади»³⁰.

Коли існує така необхідність, або також заради справжньої духовної користі, при свідомості небезпеки помилки чи байдужості, кожному

²⁹ Довідник застосування принципів і норм екуменізму. – Львів: Свічадо, 1997, п. 129, 131; ККСЦ, кан. 671, 3.

³⁰ Другий Ватиканський Собор. Декрет про Екуменізм, п. 14–15. В: Документи II Ватиканського Собору: Конституції, Декрети, Декларації. – Львів: Свічадо, 1996.

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ТА ЕКУМЕНІЧНИЙ РУХ

католикові, якому фізично чи морально неможливо приступити до католицького служителя, дозволено прийняти святі тайни покаяння, Євхаристії і елеопомазання від служителя Східної Церкви, яка не перебуває в повному сопричасті з Католицькою Церквою.

Однак відомо, що Східні Церкви, згідно з їхнім власним еклезіологічним розумінням, можуть у цій справі мати строгішу дисципліну, яку інші повинні шанувати. Часом особливою умовою прийняття святої тайни Євхаристії є виразна згода на це православного священника. Католик мусить знати, що сама згода його Церкви на прийняття святої тайни Євхаристії в православних не означає, що православний священник має на це погодитись.

Чи католик може брати участь у таїнствах Протестантських Церков?

Покладаючись на католицьку доктрину щодо святих тайн і їхньої правосильності, католик, який перебуває в небезпеці смерті або не має можливості звернутися до служителя власної церковної Спільноти, може просити ці святі тайни тільки в служителя Церкви, у якій ці Тайни є правосильними, або в служителя, який, згідно з католицькою наукою про свячення, вважається правосильно висвяченим³¹.

Із цієї причини церковний уряд Католицької Церкви радше не дозволяє своїм вірним отримувати таїнства в Протестантських Церквах і спільнотах. Це однак не означає, що католики не можуть брати участі в їхніх богослужіннях, якщо виникне ситуація, коли в цій місцевості немає ані католицького, ані православного храму. І хоч не можна приступити до святого Причастя, усе ж молитва та ревне слухання Божого Слова під час таких богослужінь буде для католика великою допомогою в його християнському житті.

Як уже було зазначено на початку цієї книжки, від початків християнства в Україні (988 р.) Київська Церква перебувала в єдності з Церквами Сходу та Заходу (Єпископом Риму та Константинопольським патріархом). Це означає, що християнська віра на Заході і християнська віра на Сході доповнювали одна одну та творили одну неподілену Церкву. Отже, як Східна, так і Західна Церкви мають ту саму духовну спадщину, тих самих святих (до X ст.), ті самі християнські джерела і не відрізняються між собою щодо віри, моралі та ієрархічного устрою (структури Церкви).

Після Великого розколу 1054 року між Римом і Константинополем Київська Митрополія намагалася не входити у цей конфлікт і однаково співпрацювала з обома духовними центрами. Ще до кінця XI століття київські князі одружували своїх дітей як із представниками латинської Церкви, так і з представниками Східної традиції, оскільки усвідомлювали, що гріх розділення християн применшує правдиве свідчення християнства.

Пам'ятаючи ці історичні факти, Українська Греко-Католицька Церква і сьогодні молитовно прагне євхаристійної єдності з цими двома центрами християнства. У своїй екуменічній діяльності Українська Греко-Католицька Церква ставить перед собою такі пріоритетні завдання:

- а) *на міжцерковному рівні* – утверджувати власну ідентичність як Східної Церкви, розкривати багатства східної традиції для християн латинської церкви і бути одним із представників католицтва на православному Сході, адже, будучи спадкоємицею історичної Київської Митрополії, Українська Греко-Католицька Церква належить до християнського Сходу,

³¹ Довідник застосування принципів і норм екуменізму. – Львів: Свічадо, 1997, п. 132.

зберігаючи власні джерела християнської традиції, власне богослов'я, духовність і благочестя, літургійну та канонічну спадщину³².

- б) *на українському рівні* – плекати стосунки з Церквами київської традиції на основі взаємного прощення та примирення, спільної евангелізації, збереження релігійної та культурної ідентичності.

Основним переконанням УГКЦ є те, що першим кроком до примирення має бути формування й будівництво в душі кожного християнина щирого бажання єдності, культури порозуміння та співпраці.

Пам'ятаючи, що практично всі історичні спроби об'єднати українські Церкви (у XVII та XVIII століттях) здебільшого здійснювалися на рівні єпископату або були справою вузького кола осіб, УГКЦ нині прагне залучити до процесу міжцерковного порозуміння якнайширше кола мирян. Без сумніву, нові екуменічні ініціативи, що виходитимуть від УГКЦ, допомагатимуть Римському Апостольському Престолу глибше оцінити місце та роль Української Греко-Католицької Церкви у світовій християнській спільноті. Адже УГКЦ розвивається як помісна Церква в єдності з Римським Архидіаконом і є повноправною Церквою-сестрою для інших Католицьких Помісних Церков.

Радіючи з перебування в єдності з Римським Апостольським Престолом, УГКЦ разом з тим сумує з приводу втрати єдності з Церквою-Матір'ю історичної Київської Церкви – Церквою Царгороду (Константинополя). Відновлення такої єдності без втрати єдності з Єпископом Риму залишається бажаною перспективою для УГКЦ. У такий спосіб була б відроджена давня традиція Київської Церкви, яка колись перебувала в єдності і з Римом, і з Царгородом. З огляду на це, УГКЦ зацікавлена у співпраці з українськими Православними Церквами, з якими має багато спільного. При цьому важливо, щоб Православні Церкви зрозуміли, що цілі покоління вірних Греко-Католицької Церкви вирости в цій конкретній Церкві, яка стала для них природною формою їхнього церковного життя і природним шляхом до спасіння.

³² Катехизм УГКЦ, § 301.

Це своєю чергою не заперечує бажання налагодити регулярні контакти з православним світом.

УГКЦ переконана, що всі гілки колись єдиної Митрополії (УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ) поділяють спільну історичну спадщину давньої Київської Церкви. Тому УГКЦ вітає будь-які кроки, скеровані на об'єднання всіх Церков київської традиції в єдину Помісну Українську Церкву в сопричасті (єдності) як із Церквою Риму, так і з Церквами-сестрами християнського Сходу. Таке примирення й об'єднання стануть важливими чинниками на шляху духовного відродження України.

УГКЦ усвідомлює, що реалізація цього задуму передбачає довготривалий і трудомісткий процес діалогу. Цей діалог буде утруднений тим, що за період свого окремого існування «Церкви-доньки» Київської Церкви нагромадили негативний історичний досвід. Перебороти весь цей негатив і є завданням майбутнього діалогу. Такий діалог буде ще одним чинником, котрий сприятиме успішному провадженню міжнародного богословського діалогу між Римо-Католицькою Церквою та православними Церквами, який провадить *Міжнародна Змішана Комісія для богословського діалогу між Римо-Католицькою і Православною Церквою*.

Сьогодні УГКЦ готова із ще більшим натхненням працювати задля примирення й подолання історичних непорозумінь, відзначаючи при цьому, що такі зусилля матимуть успіх лише за умови доброї волі **ВСІХ** сторін. Натомість будь-яке насильство – фізичне чи моральне – не відповідає ідеалові християнського життя та шкодить авторитетові всіх задіяних сторін в очах як християнської спільноти, так і нехристиян. УГКЦ вважає розділеність християн явищем ненормальним, яке заважає спільній проповіді Євангелія, спільним діям і спільній молитві.

Яке значення мала Київська Митрополія на початках свого існування?

Протягом століть християнство поширилося по всій Європі, а деякі місцеві Церкви отримали більшу силу та самостійність. Серед них – Київська Церква. Особливе значення Київській Митрополії надавали величина її території та вплив, котрим володів Київ на сусідні землі: звідси християнство фактично поширилося на весь християнський схід, зокрема і на Московське князівство.

Чому ми належимо до цієї Церкви, а не іншої?

Приналежність до місцевої Церкви є дуже важливою. Наша віра дається нам і розвивається в нас через приналежність до конкретної сім'ї, Церкви, спільноти. У Церкві ми були охрещені й почали пізнавати Ісуса, любити й наслідувати Його. Також там ми вчимося молитися, разом брати участь у богослужіннях і любити Слово Боже. Якраз Церква формує нашу духовність, наші знання про Бога, що дає можливість внутрішньо формуватися, жити в злагоді, отримувати духовне керівництво від священників і єпископів.

З якого часу бере свій початок УГКЦ?

Христова Церква в Україні, відома з часів Хрещення Русі як Київська Митрополія, історично виростала з візантійської традиції. Саме митрополит Київський разом з єпископами єдиної Київської Церкви 1596 року вирішив підтвердити свою єдність із наступником святого Петра й уклав Берестейську унію (документ про єдність з Єпископом Риму).

Отож Українська Греко-Католицька Церква розпочала своє існування від часу хрещення Русі рівноапостольним князем Володимиром Великим 988 року. Сьогодні УГКЦ є спадкоємицею первинної Київської Церкви.

До якої традиції належить УГКЦ?

УГКЦ належить до Східної Київської Традиції. Греко-Католицька Церква не прийшла невідомо звідки і не виникла якось нелегально.

В умовах внутрішньої кризи Київської Митрополії 1596 року православні єпископи прийняли рішення відновити євхаристійне сопричастя (єдність) із Єпископом Риму, забезпечивши збереження традиційної східної обрядовості та власної церковної й етнокультурної самобутності. Частина ієрархії та вірних, наполягаючи на канонічній приналежності до Царгородського Патріархату, домоглася висвячення паралельної ієрархії (1620 р.) та офіційного визнання владою Речі Посполитої поділу Київської Церкви на дві юрисдикції.

Чи реально в Україні об'єднатися в одну Церкву?

УГКЦ переконана, що так! Принаймні всі українці повинні щиро вірити в це. Усе залежить виключно від нас самих, від того, наскільки будемо прагнути єдності й уважати себе справжніми братами і сестрами. Немає жодного сумніву, що Господь Бог, який є джерелом єдності, ніколи не відмовить нам, якщо ми будемо готовими цей дар від Нього прийняти, оскільки єдність – це не лише бажання людей, а й дар Божий. Від нас вимагається співучасть, відвертість і бажання цієї єдності.

Сьогодні в Україні є чотири конфесії, які насправді є однією розділеною Церквою – УПЦ КП, УПЦ МП, УГКЦ та УАПЦ. Українська Греко-Католицька Церква пропонує цим конфесіям розпочати працю над «сопричасною моделлю єдності», де представники історичної Київської Церкви з Божою допомогою об'єднуються в одному патріархаті, який буде в єдності і з Римом, і з Москвою, і з Константинополем.

Що потрібно для того, щоб реалізувати сопличасну модель єдності в Україні ?

Щоб спільно співслужити пресвяту Євхаристію, тобто спільно служити Службу Божу, слід мати ту саму віру, мати однакове розуміння Святих Таїнств, підпорядковуватися своєму єпископові, який має апостольське передання, і бути в єдності з Єпископом Риму, який є видимим знаком єдності Христової Церкви³³.

І хоча між православними і католиками є одна віра, одне розуміння таїнств і канонічна ієрархія, існує поки що різне розуміння ролі Єпископа Риму, без єдності з яким будь-яка помісна Церква не може називатися вселенською. Таке розуміння є ключовим елементом для УГКЦ.

Чи розділені українські Церкви намагались об'єднатись у давнину?

Така думка існувала, однак з різних причин не була реалізована. Особливо активно це питання обговорювалось у XVI–XVIII століттях, коли Київська Церква обіймала набагато більшу територію, ніж сучасна Україна. Уже тоді в далекозорих митрополитів виникали ідеї щодо об'єднання однієї Київської Церкви в одному патріархаті.

За митрополита Могили також були спроби налагодити єдність у єдиному патріархаті між тими, хто об'єднався з Єпископом Риму, і тими, хто на той час цього не захотів.

Отже, ідея єдиного патріархату має давню традицію, а патріархальній устрій не є чимось новим для українського християнства.

³³ Сопричастя з Римською Церквою є ознакою й умовою приналежності до Вселенської Церкви. «Від приходу до нас Воплоченого Слова всі християнські Церкви вважали і вважають велику Церкву, яка є там [у Римі], єдиною основою та фундаментом». Максим Ісповідник, *Твори богословські й полемічні*. В: Paul Migne. *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca* 91, 137, 140.

Звідки взялися патріархати?

Патріархат – це форма еклезіальної зрілості для Церков східної традиції. Спочатку апостоли та їхні спадкоємці створювали християнські спільноти на чолі з єпископами. З часом оформилися впливові церковні центри, що збігалися з центрами світської влади (Рим, Олександрія, Антіохія, Константинополь). Вони домінували над певними частинами Римської імперії. Навколо них і сформувалися перші патріархати.

Чи УГКЦ є Церквою патріархальною?

Українська Греко-Католицька Церква продовжує історичну лінію Київської Митрополії і відповідно до рішень II Ватиканського собору, на даний момент є Церквою, що має статус Верховного Архиепископства. Це дещо більше, ніж митрополія, але ще не патріархат.

Та все ж не треба забувати, що в традиції Східних Церков таке явище є маловідомим і перехідним. У Східних Церквах найчастіше існують поняття митрополії і патріархату.

У 1960-х роках після 18 років радянських концтаборів на волю вийшов Глава і Отець Української Греко-Католицької Церкви Йосиф Сліпий, який зробив потужні зусилля для створення українського патріархату й 1963 року заявив про це на II Ватиканському Соборі. Обставини цьому не сприяли, адже Українська Греко-Католицька Церква в СРСР офіційно не існувала. Однак сьогодні, зважаючи на свій статус, розвиток і вільне існування, УГКЦ прагне природного завершення своєї структури в патріархаті.

Чи існують інші патріархати Східних Католицьких Церков?

Так. Сьогодні існують Мелхітський, Маронітський, Коптський, Сирійський, Халдейський і Вірменський Патріархати Східних Католицьких Церков.

Чи УГКЦ розвиває свої громади в усій Україні?

Через обставини (радянський терор і насильне вивезення в Сибір), над якими УГКЦ не мала жодного контролю, вірні цієї Церкви спочатку покинули рідні землі, а згодом повернулися в центральні та східні області України, звідки були вигнані в XIX столітті. Зараз в Україні немає області, де не було б греко-католиків.

Присутність УГКЦ в центральних і східних областях є бажанням не повернути когось до своєї конфесії, але виключно забезпечити душпастирською опікою вірних, які декларують свою приналежність до Греко-Католицької Церкви. При цьому не треба забувати, що в Україні як демократичній країні існує релігійна свобода, і кожен громадянин має право сам прийняти рішення, до якої Церкви належати, а духовенство УГКЦ вповні усвідомлює, що не може евангелізувати вже охрещеного в іншій Церкві або займатися місією серед християн інших церков, оскільки це суперечить екуменічним домовленостям між християнськими Церквами, надіючись при цьому, що подібне ставлення буде також і з боку інших церков щодо вірних УГКЦ.

Особливо уважно треба підходити до справи евангелізації серед молодих людей, які, належачи до різних конфесій, виявляють бажання вінчатись у Церкві й отримати святу тайну подружжя в тій чи іншій конфесії³⁴. У такому випадку перш за все варто пам'ятати, що «подружній союз, заснований Творцем і наділений його законами, завдяки якому чоловік і жінка за невідкличною особистою згодою утворюють взаємну спільність усього життя, за своєю природою призначається для добра супругів та народження і виховання дітей»³⁵.

³⁴ Від перших століть існування Христової Церкви існувала практика вінчання між християнами різних конфесій. На сьогодні згідно з нині чинним законодавством католицької Церкви під поняттям мішаного подружжя розуміємо тільки і виключно подружжя між двома охрещеними особами, з яких одна сторона є католиком, а друга членом Церкви чи церковної спільноти, яка не є в повному сопричасті з Католицькою Церквою. При цьому треба пам'ятати, що в усіх подружжях першою турботою Церкви є підтримання міцності й стабільності нерозлучного подружнього зв'язку і сімейного життя, яке з нього випливає.

³⁵ ККСЦ, кан. 776, §1.

Хто може уділити святу тайну подружжя?

У Греко-Католицькій Церкві, подібно як і в Церквах Православних, тільки ті подружжя правосильні, які укладаються згідно зі святим обрядом перед місцевим єпископом чи священником, а їхнє благословення є необхідне для важливості святої тайни подружжя. Важливою є також присутність принаймні двох свідків³⁶.

Утворений у подружжі сімейний союз є спільнотою осіб, яка в Божому задумі є іконою спілкування Осіб Пресвятої Тройці.

Церква, будучи вірною словам Ісуса Христа, наголошує на нерозривності подружжя: «Хто відпускає свою жінку й бере другу, чужоложить із нею. І коли жінка покине свого чоловіка й вийде за іншого, – чужоложить» (Мр. 10, 11–12)³⁷.

Чи в усіх Церквах існує розуміння нерозривності подружжя?

Підставою до науки про нерозривність подружжя в Церкві є слова Христа «що Бог з'єднав, людина нехай не розлучає» (Мт. 19, 6; Мк. 10, 9). Сучасне законодавство Католицької Церкви зі всією рішучістю підкреслює, що священний подружній вузол після довершення подружжя не може бути розв'язаним ніякою людською владою і з жодної причини, окрім смерті.

Розуміння нерозривності подружжя в Православних Церквах хоч у багатьох питаннях подібно до католицького, та все ж у деяких пунктах (особливо в розумінні нерозривності подружжя) значно відрізняється. Підставою тут є слова з Євангелії святого Матвія, відповідно до яких можна допустити до розлучення у випадку розпуску (Мт. 5, 32; 19, 9). Тобто, зважаючи на людську слабкість і небезпеку перебування в гріху, Церква може зняти благословення з освяченого шлюбу з огляду на смерть або серйозну провину одного з подругів

³⁶ ККСЦ, кан. 828, §1.

³⁷ Катехизм УГКЦ, п. 877.

і допустити до благословення другого шлюбу, яке однак не є вже таїнством в такому самому сенсі, як перше.

Богослов'я протестантів, хоч і відкидає таїнство подружжя, та все ж вважає його за святий обов'язок, установлений Богом. Протестанти навчають, що подружжя є святим обов'язком (Буття 1, 27), але не є таїнством, оскільки Христос його таким не встановляв. Ісус Христос усього лише підтвердив подружжя (Мт. 19, 4–6). Тому також не всі протестантські спільноти вимагають, щоб обряд шлюбу відбувався в храмі. У такій ситуації достатньо, щоб наречені публічно склали собі подружню присягу. Проте рекомендується, щоб обряд подружжя відбувався під час богослужіння, коли читається Слово Боже. Більшість Протестантських Церков і спільнот погоджується з твердженням, що шлюб є нерозривний, бо «що Бог з'єднав, людина нехай не розлучає» (Мт. 19, 6).

ДОДАТКИ

Додаток I

Артикули, що належать до з'єднання з Римською Церквою³⁸

Артикули, на які потребуємо спочатку потверджень від панів римлян, перед тим, як до єдності з Римською Церквою приступимо.

1. Спочатку, оскільки між римлянами й греками суперечка існує про походження Святого Духа, що єднанню значно шкодить, а ні з чого іншого, як з того, що розуміти не хочемо, то просимо не змушувати нас до іншої конфесії, а на тому залишатися, як у Святому Письмі, в Євангелії, також і в писаннях Святих Отців грецьких знаходиться, тобто що Дух Святий не з двох початків і не двома походженнями, а з одного початку, як з джерела, від Отця через Сина походить.
2. Хвала Бога і всі молитви ранні, вечірні й нічні щоб нам у цілості залишити відповідно до стародавнього звичаю Східної Церкви, а саме – Святи Літургії, яких є три: Василя, Золотоуста й Спифанія, що буває у великій піст сит cum praesanctificatis donis, також і інші всі церемонії і обряди нашої Церкви, які до останнього часу ми мали, тим більше, що й у Римі sub obedientia Summi pontificis також заховується, так також щоб було idiomate nostro.
3. Найсвятіші Тайни Тіла й Крови Господа нашого Ісуса Христа щоб нам цілком були збережені так, як ми їх досі уживали під

³⁸ 33 артикули (пункти) які визначали умови єдності Київської Митрополії з Римським престолом.

обома видами: хліба й вина, аби в нас на вічні часи збереглися в цілості і без порушення.

4. Тайна св. хрещення й форма його щоб у нас цілком, як досі живимо, без ніякого додатку зберігалася.
5. Про чистилище не сперечаємося, а дамося навчитися з науки Святої Церкви.
6. Календар новий, якщо не може бути по-старому, приймемо, однак без порушення Пасхалії і наших свят так, як і за єдности бувало, бо маємо деякі свої особливі свята, яких панове римляни не мають, а саме: на день 6 січня, що відбуваємо в пам'ять охрещення Христа Бога та об'явлення Бога єдиного в Тройці, що в нас зветься Богоявленням; на цей день маємо особливу церемонію освячення води.
7. До процесій у день свята Божого Тіла нехай нас не змушують, тобто щоб ми також із Святими Тайнами своїми ходили, бо в нас інший чин Св. Тайн.
8. Також і перед Великоднем свячення вогню, калаталень і інші церемонії, яких ми до цього часу не мали в нашій Церкві, а відповідно до порядків і уставу нашої Церкви нехай зберігаються в наших церемоніях.
9. Одружене священство нехай цілком залишається *exsertis bigamis*.
10. Митрополії й владництва та інші достоїнності духовні нашого обряду нехай будуть надавані лише людям народу руського або грецького, що були би нашої релігії. Оскільки наші канони вказують, що такі, як митрополит, так і владика духовенством спочатку мають бути обрані люди достойні, просимо Його Королівську Милість про вільний вибір, однак в такий спосіб, щоб авторитет його Королівської Милости цілком дотримувався, віддаючи по своїй волі; тобто – щоб чотирьох електів обрано зразу після смерті покійника, а його Королівській Милості вільно буде надати, кому схоче з-поміж оцих чотирьох;

найбільш це тому, щоб на такі достоїнності люди гідні й учені обиралися; коли ж його Королівська Милість буває не тієї релігії, не може знати, хто на це гідний, бо давніше бували такі неуди, що дехто ледво умів читати. Однак і ті уряди духовні коли б Його Королівська Милість зволив з ласки своєї світській людині надати, щоб кожна з них найда лі в три місяці у духовний стан висвячувалася під загрозою затрати того свого уряду в разі зволікання відповідно Конституції Сейму Гродненського та артикулів святої пам'яті короля Сигізмунда-Августа і теперішнього ствердження Його Королівської Милости, бо тепер є деякі, що уряди духовні по кільканадцять літ утримують, а на стан духовний не висвячуються, захищаючись якимись від короля даними привілеями. Просимо, щоб надалі такого не було.

11. По номінацію до Риму нехай владик не посилають, а як кому Його Королівська Милість зводить дати якесь владництво, хай по-старому Архиепископ Митрополит кожного такого висвящать. Однак сам Митрополит, який цей уряд Митрополії обніматиме, по номінацію до св. Отця Папи посилається; по принесенні номінації з Риму його потім принаймні два владики своїм чином нехай висвячують; а коли б єпископ якийсь вступав на Митрополію, то такий вже по номінацію нехай не посилається, тому що він вже має висвячення в єпископський сан; тільки послушенство *Summo Pontifici* може зложити перед Ексселенцією Архиепископом Гнезненським не як перед Архиепископом, а як перед Примасом.
12. А щоб більший авторитет наш був і овечки наші щоб нас тим більш поважали і в пошанівку мали, просимо місце в Раді його Королівської Милости Митрополитові і єпископові з досить слушних причин, бо однакові уряди й єпископську гідність на собі носимо, як і достоїнники римського обряду, а найбільш тому, що коли до Ради Законодавства буде чинним, то й на шанування *Summo Pontifici* може законодавство діяти, щоб не сталося якесь порушення, як по смерті Ісидора Митрополита Київського сталося; то ж бо й владика, не будши зв'язані

з Законодавством та мешкаючи на віддалі, зручно відступили від єдності, учиненої на Флорентійському Синоді; а коли буде зв'язаний з Сенатським Законодавством, трудно буде про порушення й подумати. Листи на сейми й сеймики нехай до нас буде писано.

13. А коли б згодом те Господь Бог зволив дати, щоб і решта братерства народу нашого і релігії грецької до тієї ж святої єдності прийшли, нехай би нам те у провину не було зараховано, ніби ми їх до тієї єдності упередили, бо ми те з певних і слухних причин задля згоди in R. P. Christiana мусіли учинити, запобігаючи дальшому замішанню й незгоді.
14. З Греції не допускати ніяких заходів чинити та з листами заборон (ехсотипіа) до держави в'їжджати і ту згоду розривати щодо замирення між людьми, бо ще чимало упертих між людьми перебуває, котрі з якої будь оказії легко до замішання людей привести можуть; а власне хто б такі вигадки строїв і з листами заборон до держави в'їхав, щоб такого було би карано, бо з тим могла б постати *intestinum bellum* між людьми. А цього найпильніше потрібно стеретися, коли б в єпархіях наших священики нашої релігії не захотіли бути в нашому послушенстві, щоб ніде справ духовних виконувати не сміли, як от наші архимандрити, ігумени, пресвітери та інші духовні особи, а особливо заштатні, як от владики, ченці, що з Греції приїжджають, щоб у наших єпархіях не насмілювалися на таке важитись духовних треб виконувати, бо де це було б дозволено, нічого з тієї згоди не було б.
15. Коли б хто згодом з нашої релігії, нехтуючи свою релігію і церемонію, захотів пристати до римських церемоній, щоб такий не був прийманий як такий, що нехтує церемоніями єдиної Церкви Божої, бо ж в одній Церкві вже будучи, одного Папу мати будемо.
16. Одруження між римлянами й руссю щоб уже були вільними, без змушування до релігії – як в одній Церкві.

17. Поскільки є чимало церковних маєтностей нашими попередниками неслухно знову у власність заведених, хоча вони, як тимчасові посідачі, не могли мати права привласнювати, єдино держати, поки самі були при житті, – уклінно просимо, щоб було повернено до церков, бо ж того зубожіння наших резиденцій не тільки що не зможемо залагодити потреби Церкви Божої, але й самі не матимемо нужденного прожитку. А коли б хто на церковні маєтності мав слухне доживоття, то хоча з них оренду якусь платити Церкві згодилися, а після смерті щоб кожне на Церкву поверталось, і щоб їх ніхто не випрошував без розпорядимости єпископів і консисторій. Усі надання також, на які Церква тепер має посесію й які вписані в Євангеліях, хоч би на них привілеїв не було, але посесія є давня, щоб при силі зоставалися; а на давно забрані зберегти Церкві вільне право діяти.
18. Після смерті Митрополита і єпископів нехай старости ні підстарости до церковних маєтностей нічого не мають, а щоб усе було в розпорядимості Римської Церкви й консисторському віддані аж до нового єпископа. А особливо щодо маєтностей і власности самої особи єпископа щоб охоронці та родичі після смерті покійника кривди не мали, а щоб усе заховувалося так, як і в Римській Церкві після смерті духовних осіб, на що вже й привілеї маємо, тільки нехай до Конституції буде внесено.
19. Архимандрити, ігумени, ченці й монастирі їх нехай по давньому в слухняності єпископовій своєї єпархії будуть, бо ж у нас одна-єдина релігія чернеча, якою й владики послуговуються, а провінціалів не маємо.
20. У трибуналі між духовними особами римськими щоб також наших двох перебувало для догляду прав нашої Церкви.
21. Архимандрити, ігумени, пресвітери і архидиякони та диякони й інше духовенство наше щоб у такій же пошані було, як і римські духовні особи, і давніми вольностями, від короля Володислава наданими, користалися, і від усіляких здирств персонально

й від церковної оселі (як досі з них неслухно стягано) вільним були, хібащо хто мав би свої володіння, такий з іншими повинен платити податок, але не з особи, ані з Церкви. А хто з духовних і попів під панамі й шляхтою володіння свої мають, такі своє підданство і слухняність своїм панам повинні чинити й визнавати щодо ґрунтів і надань їх, не виламуючись до іншого права і не позиваючи своїх панів, але цілком додержуючи ius patronatus своїм панам. Але особисто і за духовний уряд їх ніхто карати не може, тільки їх власний єпископ з повідомлень їх панів, а особливо хто є власними підданими й батьками панів своїх, то щоб ніскільки не зловживалося правом як духовному, так і світському і шляхетській вольності з обох боків.

22. Дзвоніння в наших церквах у Велику п'ятницю нехай в містах і скрізь не забороняється панамі римського обряду.
23. Із святими дарами до хворих публічно з свічками і в одягові відповідно до нашого звичаю щоб не заборонялося ходити.
24. Процесії в дні свят, коли буде потреба, щоб без ніяких перешкод вільні були нам відповідно до нашого звичаю.
25. Манастирі й церкви наші руські нехай не повертаються на костели, а особливо коли хтось із католиків у фаху своєму церкви попував, щоб їх конче змушений був направити для підданих народу руського або й нові побудувати чи старі реставрувати.
26. Братства духовні церковні, новонастановлені патріархом і Його Королівською Милістю ствержені, коли б захотіли в цій єдності бути, як у Львові, в Бересті, в Вільні та інших, з яких бачимо великий користь Церкві Божій і хвали Божої збільшення, щоб цілком були заховані під слухняністю своїх власних (Митрополита) єпископів відповідної єпархії, в котрій перебуває і куди хто належить.
27. Семинарію й школи грецькі та слов'янської мови щоб їх вільно було засновувати в місцях, де найзручніше буде передбачуватися; також і друкарні щоб були дозволені, однак під владою

Митрополита, єпископів і з їх відома, щоб якісь ересі не поширювалися, і щоб нічого без згоди єпископів своїх та дозволу їх не друкувалося.

28. Поскілки чиняться великі збитки і неслухняність нам від попів наших так у містах його Королівської Милости, як також у панських та земських, які часом під захистом урядовців і своїх панів великі шкоди й розпусту, шлюбні розводи чинять, а часом і самі пани старости й їх деякі уряди для певних прибутків, що звикли від розводів платити, попів своїх боронять, на собори до єпископів не допускають їздити, і нам, єпископам, не допускають свавільних карати; наших візитаторів оббрихують, ганьблять, б'ють, – просимо, щоб такого не допускалося; щоб нам вільно було свавільних карати й доглядати за порядком, а коли б хтось із своєї неслухняности чи за якусь провину був єпископом екскомунікований, щоб з поданих відомостей від єпископів та візитаторів їх уряд і пани таким духовних обов'язків відправляти і в церквах служити не допускали, поки аж перед своїм пастирем обвинувачення свого не спростує; це має відноситись і до архимандритів та ігуменів і інших духовних осіб, підлеглих єпископам та їх владі.
29. У головних містах і скрізь у панстві Його Королівської Милости соборні Церкви і інше околиці, якої-будь влади і підданства, будь королівського чи міського, або панського надання, щоб були під зверхністю і владою єпископів своїх, а світські люди щоб ними не порядкували, бо є деякі такі, що з послушенства своїх єпископів виламуються і самі відповідно до своєї думки собою порядкують, а своїм єпископам слухняними бути не хочуть, щоб цього на будуче не було.
30. Коли б також хтось найпаче за якийсь виступ єпископом своїм був екскомунікований, щоб такого в Римській Церкві не приймали, і особливо щоб про нього проголошено було; так само і ми прецінь будемо чинити тим, що в Римській Церкві будуть екскомуніковані, адже ж то справа є наша спільна.

31. Коли б також Господь Бог з волі і ласки своєї святої дав того дочекати, щоб і решта братів Східньої нашої Церкви грецького обряду до святої єдності з Західньою Церквою приступили, а потім за спільним поєднанням і погодженістю всієї Церкви якесь виправлення церемоній та порядку в Грецькій Церкві відбулося, щоб ми того всього були учасниками, як люди одної релігії.
32. А вже відомо, що дехто до Греції виїхав, стараючись про зверхність якусь церковну, хочаби тут, приїхавши потім, порядкувати і духовенством керувати та свою юрисдикцію над нами простягати. Коли б великого хвилювання між людьми не було, просимо, щоб Його Королівська Милість на кордонах панам старостам за цим доглядати зволив наказати, щоб часом у державу Його Королівської Милости з такими юрисдикціями чи екскомуніками не пропускалися, бо щоб з того значне хвилювання між пастирями й овечками Церкви Божої не вчинилося.
33. Отож, усі ми, нижчеіменовані особи, маємо схильність до тієї святої згоди на хвалу імення Божого і спокою в Святій Християнській Церкві ці артикули, що вважаємо нашої Церкви потрібні будуть, спочатку жадаємо від Святого Отця Папи і Його Королівської Милости на них ствердження й запевнення для міцнішої віри мати; подали ми в цій нашій інструкції братам нашим у побожності велебним Отцю Іпатію Потію, прототронію, Єпископові Володимирському і Берестейському та Отцю Кирилові Терлецькому, екзархові і Єпископові Луцькому і Острозькому, щоб вони спочатку про підтвердження і запевнення тих всіх артикулів, які тут на письмі подані, в імені нашим і своїм Найсвятішого Отця Папу, а також і його Королівську Милість пана нашого милостивого просили, щоб ми упевнені були за нашу віру, св. Тайни й Церемонії без порушення нашого сумління і овечок Христових, нам доручених, до цієї святої згоди з Святою Римською Церквою приступили; а слідом інші, які ще в хитанні перебувають,

бо ж усе своє цілковито мавши, тим жвавіше за нами до тієї святої єдності прийшли.

*Дата Року Божого 1595, 1 червня за старим Календарем.
Михайло Митрополигь киевский и галицкий рукою власною.
Іпатей єпископ Володимирский и Берестейский власною рукою.
Кирило Терлецький Божою милостию ексарха
єпископ луцький и острозський власною рукою.
Леонтий Пелчицький з ласки Божие
єпископ пинський и туровський рука власна.*

Далі німецькою мовою говориться про вісім печаток,
а далі підпис архієпископа Балабана Львівського
та єпископа Збіруйського в Холмі.

**Документи Української Греко-Католицької Церкви
щодо відносин з іншими конфесіями
(2000–2014 роки)**

**A. КОНЦЕПЦІЯ ЕКУМЕНІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ³⁹**

Христова Церква в Україні, відома з часів Хрещення Русі як Київська Митрополія, історично виростала з візантійської традиції, органічно поєднаної з кирило-мефодіївською спадщиною та автохтонною культурою. Будучи складовою частиною Царгородського патріархату й щедро черпаючи з богословських, літургійних, канонічних і духовних джерел християнського Сходу, Київська Церква перебувала в сопричасній єдності з Церквою Заходу та Петровим наступником – Папою Римським. Після розколу 1054 року Київська Церква рідко входила у прями суперечки між Римом і Царгородом, часом намагаючись ініціювати або активно підтримувати зусилля, спрямовані на відновлення вселенської християнської єдності.

Внаслідок занепаду Київської Русі українські землі поступово потрапили під панування сусідніх держав, в яких домінуючою та привілейованою була Церква латинського обряду. Формування нового політичного центру – Московської держави – в поєднанні з іншими релігійно-культурними чинниками призвело до відокремлення від Київської Митрополії Московської Церкви, яка проголосила свою автокефалію (1448) та здобула статус патріархату (1589).

В умовах внутрішньої кризи Київської Митрополії, ослаблення Царгороду, виклику протестантської Реформації та посттридентського католицизму єпископат Церкви прийняв рішення відновити євхаристійне сопричастя з Єпископом Риму, забезпечивши збереження традиційної східної обрядовості та власної церковної й етно-культурної

³⁹ Цей документ був опрацьований та прийнятий як робочий варіант у 2000 р.

самобутності (Берестейська унія 1596 р.). Частина ієрархії та вірних, наполягаючи на канонічній приналежності до Царгородського патріархату, домоглася висвячення паралельної ієрархії (1620) та офіційного визнання владою Речі Посполитої поділу Київської Церкви на дві юрисдикції (1632). З того часу, незважаючи на спроби поєднання впродовж століть, рани поділу на тілі Київської Церкви залишаються незагоєними. Драматичну історію християнства в Україні доповнила поява нетрадиційних Протестантських Церков і церковних спільнот, а в останні десятиліття ще й так званих новітніх релігійних рухів.

До 2000-го ювілею Різдва Господа нашого Ісуса Христа українські християни підійшли конфесійно розділеними й непримиреними, що у своїй основі є запереченням волі Спасителя, зверненої до всіх, хто увірував у Нього, «щоб усі були одно» (Ів. 17, 21). Усвідомлюючи свою відповідальність, УГКЦ пропонує нижче свої міркування щодо шляхів, якими вона має намір іти до зближення, примирення і благословенної хвилі єднання досі поділених братів і сестер. УГКЦ запрошує відгукнутися на викладені тут думки всіх християн, а головне тих, хто почуває себе спадкоємцями духовної нашої Матері – Київської Церкви.

I. Поняття екуменізму та його мета

1. Екуменізм (від грецьк. ойкумене – заселена земля, світ) – це назва руху за досягнення повної єдності всіх християн. Як такий, екуменізм змагає до зближення лише християн, тобто тих, хто вірить у Святу Трійцю, хто хрещений в Ім'я Отця, Сина і Святого Духа і хто вірить у божественну й людську природу нашого Господа, Бога і Спасителя Ісуса Христа. Стосунки християн з послідовниками інших релігій чи світоглядів, зокрема новітніх сект чи релігійних рухів, не є темою цієї концепції.
2. Соборність є однією з важливих рис Церкви. Це поняття належить до засадничих характеристик християнської спільноти апостольських часів, про що свідчать Діяння Апостолів: «Вони

постійно перебували в науці апостольській та в спільноті братерській, і в ламанні хліба та в молитвах» (2, 42). Розвинуте у працях Отців Церкви та Вселенських Соборів поняття соборності набуло нового науково-богословського обґрунтування впродовж останніх двох-трьох століть. Підставою й метою соборності Церкви є соборність Пресвятої Трійці – Отця, Сина і Святого Духа. Бог-Син став Чоловіком у Христі Ісусі для того, щоб запросити людство, через Церкву, брати участь у соборності Пресвятої Трійці.

3. Соборність Церкви постійно виражається й будується через єдність у Євхаристії, проповідування Євангелії та спільне визнання віри у служінні єпископів, пресвітерів і дияконів. Соборність усіх вірних стає явною та присутньою в соборності Єпископів, видимим знаком якої для католиків є служіння Вселенського Архиєрея. В УГКЦ соборність усіх вірних виявляється та розбудовується соборністю Єпископів, яка виражається в їх євхаристійному та синодальному зібранні.
4. Кінцеву мету екуменізму УГКЦ бачить у досягненні повної єдності Христової Церкви. Нинішній плюралізм Церков є лише тою тимчасовою дійсністю, яку ми зобов'язані наповнити любов'ю та світлом Христового Євангелія, але аж ніяк не ідеалом, що має завершити наші зусилля. Досягнення повної єдності стане можливим лише через дотримання принципу «єдність у багатоманітності», який є запорукою збереження церковної та національно-культурної ідентичності кожного народу.
5. Окрім богословської, екуменізм має ще й суспільну мету. Гріх розділення християн применшує автентичність християнського свідчення, а тому є суттєвою перешкодою на шляху нової євангелізації, яка є спільним обов'язком усіх Церков. Екуменізм покликаний сприяти консолідації суспільства, відродженню християнської духовності та моралі, подоланню руйнівних наслідків комуністичного та інших видів тоталіта-

ризму, утвердженню етичного виміру всіх проявів суспільного буття. Прагнучи цієї мети, не можна, проте, допускати підміни релігійної основи та мети екуменізму тимчасовими політичними чи суспільними розрахунками, які можуть втягнути Церкву у вир суперництва.

II. Загальні аспекти

6. Помісність Української Греко-Католицької Церкви традиційно характеризується двома аспектами. З одного боку, будучи законною спадкоємицею історичної Київської Митрополії, УГКЦ належить до християнського Сходу, зберігаючи і плекаючи східну духовність, богослов'я, канонічний порядок та обряд. З іншого боку, вона втішається повним сопричастям з усіма Помісними Католицькими Церквами, які визнають особливе Петрове служіння Єпископа Риму. УГКЦ молитовно прагне евхаристійної єдності між усіма Церквами Заходу і Сходу.
7. Оскільки історично Київська Церква була відкритою до взаємин зі світовими центрами християнства, УГКЦ прагне й далі утверджувати цю відкритість. Вона вважає, що тенденції до відособлення спотворюють вселенську природу Церкви і є ознаками не сили, а слабкості й неповноти у своїй місії.
8. У своїй екуменічній діяльності УГКЦ ставить перед собою такі пріоритетні завдання:
 - а) на міжцерковному рівні – утверджувати власну ідентичність як Східної Католицької Церкви, розкривати багатства східної традиції для християн латинського обряду й бути одним із репрезентантів католицтва на православному Сході;
 - б) на українському рівні – плекати стосунки з Церквами київської традиції на основі відродження спільної спадщини київського християнства, взаємного прощення та примирення, спільної евангелізаційної праці, збереження релігійно-культурної ідентичності як в Україні, так і діаспорі.
9. Епоха екуменізму, що набула нової динаміки й нового богословсько-еклезіального підґрунтя в час Другого Ватиканського Собору, принесла свої зримі плоди: проголошення 7 грудня 1965 року Спільної декларації Римо-Католицької Церкви та Константинопольської Православної Церкви з нагоди зняття анафем, регулярний обмін офіційними делегаціями між Римом і Царгородом, плідне співробітництво між Римо-Католицькою Церквою і Всесвітньою Радою Церков, між Радою Єпископських Конференцій Європи та Конференцією Європейських Церков; здобутки Змішаної комісії з богословського діалогу між Римо-Католицькою і Помісними Православними Церквами; проведення низки міжнародних і регіональних екуменічних асамблей.
10. Суспільно-політичні зміни, зокрема демократичні перетворення в Центральній-Східній Європі наприкінці 80-х років, спричинилися як до позитивних зрушень на користь релігійної свободи та вільної діяльності Церков, так і до загострення міжконфесійних відносин. В результаті екуменічні процеси увійшли в період сповільнення й кризи, яку УГКЦ сприймає як кризу певної фази екуменізму, що була надто сильно прив'язана до геополітичного статус-кво періоду 1960-80-х років, а не як кризу процесу міжцерковного зближення й порозуміння взагалі. Ця криза виявила політичний підтекст окремих екуменічних ініціатив – як у минулому, так і сьогодні, що викликало і викликає в душах людей недовіру до екуменічного руху взагалі. Тому за умови щирого переосмислення екуменічних позицій та наявності доброї волі до порозуміння нинішня криза може допомогти християнській спільноті розчистити шлях до справжнього єднання на євангельських засадах і максимального вивільнення з-під впливу політики.
11. Прагнучи активізувати свою участь у Міжнародному екуменічному русі, УГКЦ намагається розширити й поглибити свої контакти та налагодити постійну співпрацю з міжцерковними структурами міжнародного рівня, зокрема Апостольською Столицею, Радою Єпископських Конференцій Європи, Кон-

ференцією Європейських Церков або Всесвітньою Радою Церков.

12. Вітаючи прагнення окремих міжнародних релігійних та українських громадсько-політичних й урядових структур сприяти подоланню міжконфесійних конфліктів в Україні, УГКЦ поряд з цим наголошує на важливості головної передумови будь-якого міжцерковного порозуміння – добровільності прийняття рішень усіма сторонами та їхньої свободи від політичного, економічного чи адміністративного тиску.
13. УГКЦ виходить із засади, що досягти тривалого порозуміння можна лише з урахуванням та узгодженням інтересів кожної Церкви-учасниці процесу примирення, знаходження для кожної Церкви такого вирішення спірних питань, яке буде для неї почесним.
14. УГКЦ переконана, що першим кроком до примирення має бути формування в душі кожного християнина щирого бажання єдності, а в суспільстві – культури порозуміння та співпраці. Без стремління членів Церков до святості братолюб'є не зможе набути того визначального духовного виміру, який є головною передумовою єдності.
15. Унаслідок тривалого періоду переслідувань і заборон єкуменічній можливості УГКЦ не можна вважати розкритими достатньою мірою. Це накладає на нинішнє покоління її вірних обов'язок повніше залучати духовні, організаційні й кадрові можливості Церкви з метою якнайшвидшого нарощення її участі в міжцерковних процесах. Досягнення цієї мети Церква бачить у літургійному, катехитичному й богословському відродженні та відповідній священичій і монашій формації.
16. Незважаючи на щирі духовні наміри ініціаторів попередніх об'єднавчих (єкуменічних) спроб, вони здебільшого здійснювалися на вищому ієрархічному рівні або ж залишалися справою вузького кола осіб. Враховуючи історичні упущення,

УГКЦ нині прагне залучити до процесу міжцерковного порозуміння якнайширші кола мирян, зокрема молоді, докладаючи зусиль для поліпшення їхнього єкуменічного формування, розвитку ініціативи та налагодження різноманітних форм співпраці.

III. Стосунки УГКЦ з Помісними Церквами-Сестрами

а) стосунки УГКЦ з Апостольським Престолом і Помісними Католицькими Церквами

17. Перебування УГКЦ в єдності з Римською Церквою послужило першої великою історичною опорою, збагатило її еkleзіологічний досвід, наповнило тими духовними добрими, які подвигнули її вірних на велику жертвовність і подвиг віри під час переслідувань. Церковна єдність зі Вселенським Архиреем стала однією з фундаментальних засад ідентичності УГКЦ, а тому будь-які подальші єкуменічні кроки не можуть підважувати значення цієї єдності й мають розбудовуватися з її урахуванням.
18. З поверненням осідку Патріарха (Верховного Архiepіскопа) УГКЦ на історичні землі та з відродженням своєї структурної і функціональної повноти, УГКЦ розвивається як Помісна Українська Церква в єдності з Римським Апостольським Престолом і є повноправною Церквою-Сестрою для інших Помісних Церков.
19. Дотеперішній етап розвитку єкуменічних відносин створив стереотип УГКЦ як «каменя спотикання» на шляху міжцерковного порозуміння. Для подолання цього стереотипу потрібні зусилля як УГКЦ, так і всього католицького світу. Нові єкуменічні ініціативи, що виходитимуть від УГКЦ, допомагатимуть Апостольському Престолу глибше оцінити місце та роль Української Греко-Католицької Церкви у світовій християнській спільноті.

20. В Україні віддавна існує католицька Церква латинської та східної традицій. Обидві помісні Церкви мають свої окремі ієрархічні й канонічні структури, свої святині та інші особливості релігійного життя. Співжиття на одній території двох помісних Церков, які є частинами однієї католицької Церкви, – найкращий доказ того, що Христова Церква не пов'язана виключно з якоюсь однією традицією й може втілюватися в різні культури, яких не нівечить, а зберігає і взаємозбагачує.

21. Враховуючи особливість своєї еклезіальної та богословської позиції у Католицькій Церкві, УГКЦ бажає включитися у втілення в життя побажань Святішого Отця щодо уточнення форми виконання примату Папи Римського, в особі якого суміщаються служіння Вселенського Архиєрея та Єпископа Риму. УГКЦ виходить із переконання, що уточнення розуміння примату Папи відповідно до виконання ним декількох різних служінь не лише збагатить Вселенську Церкву в її нинішніх еклезіальних формах, а й матиме позитивний вплив на подальші перспективи міжхристиянського порозуміння. Історичний досвід християнства I тисячоліття свідчить, що папське служіння було запорукою церковної єдності Сходу і Заходу.

б) стосунки УГКЦ зі світовим Православ'ям

22. Втішаючись духовними добрими, що випливають із єдності з Апостольським Престолом, УГКЦ разом з тим сумує з приводу втрати евхаристійного спілкування з Церквою-Матір'ю історичної Київської Церкви – Церквою Царгороду, Нового Риму. Відновлення такої єдності без втрати єдності з Апостольським Престолом залишається бажаною перспективою для УГКЦ. Цим буде відроджена давня традиція Київської Церкви, що була в єдності і з Римом, і з Царгородом.

23. УГКЦ вітатиме будь-які кроки, спрямовані на досягнення порозуміння з Церквою Царгороду, зокрема досвід, набутий

Студійною Групою Київської Церкви, і прагнутиме до відновлення її діяльності.

24. УГКЦ висловлює свою готовність шукати разом із православними братами шляхи залагодження історичних конфліктів, виходячи з того, що вона:

- а) уболіває за тривалий період ворожнечі й тужить за евхаристійною єдністю з Православ'ям;
- б) прагне переосмислити історію з метою зцілення ран минулого та очищення історичної пам'яті;
- в) визнає, що майбутня концепція порозуміння не повинна загрожувати ідентичності жодної з Церков.

25. УГКЦ зацікавлена у співпраці з Православними Церквами, щоб допомогти останнім підшукати таку оптимальну формулу визнання легітимності Греко-Католицьких Церков, яка, з одного боку, враховувала б негативне ставлення Православ'я й сучасного Католицизму до «уніатизму» як методу об'єднання Церков, але, з іншого боку, сприяла б розумінню того, що цілі покоління вірних Греко-Католицьких Церков зросли в цій конкретній формі унії, яка стала для них органічною формою їхнього еклезіального буття і природним шляхом до спасіння.

26. УГКЦ проаналізує свої вже існуючі можливості для налагодження регулярних контактів (особистих, інформаційних тощо) із православним світом з метою зміцнення їх та поширення. Наявність такої мережі контактів однозначно потрібна, зокрема, для адекватного інформування православної спільноти про позицію УГКЦ щодо проблем християнського життя.

в) стосунки УГКЦ з Російською Православною Церквою

27. УГКЦ повною мірою усвідомлює, що її стосунки з Російською Православною Церквою (РПЦ) суттєво впливають на стан християнського миру на Сході Європи та міжцерковних відносин у християнському світі загалом.

28. Значним історичним обтяженням, наслідки якого відчуються й донині, став Львівський псевдособор 1946 року. Однак навіть у часи підпілля та вимушеного вигнання, тобто в часи найбільших випробувань, УГКЦ устами Блаженішого Івана Мирослава Кардинала Любачівського підтвердила свою добру волю до примирення: «Ідучи слідами духа Христового, простягаємо нашу руку прощення, примирення і любові до російського народу і Московського Патріархату...» (1987 р.).
29. Сьогодні УГКЦ готова працювати задля примирення й подолання історичних непорозумінь, відзначаючи при цьому, що такі зусилля матимуть успіх лише за умови доброї волі обох сторін.
30. УГКЦ сподівається, що започаткування такого діалогу сприятиме переосмисленню історично негативного ставлення широких кіл РПЦ до існування Східних Католицьких Церков ззагалу й Української Греко-Католицької Церкви зокрема.
31. УГКЦ переконана, що зцілити рани минулого й досягти примирення можна лише на шляху, який передбачатиме такі кроки:
- а) недвозначне визнання історичних кривд і помилок, що дозволило б зняти психологічний тягар століть і «полишити історію Богові»;
 - б) щире каяття, яке включає в себе взаємопрощення, що вивільнило б духовні скарби обох Церков з полону постійного переживання історичного болю;
 - в) уникання недружніх дій та висловів, що могли б спричинити або поглибити взаємне упередження й недовіру;
 - г) пошук площин довіри і співпраці як на рівні міжцерковних стосунків, так і на рівні душпастирської опіки над вірними Московського Патріархату в Україні та українців греко-католиків у Росії.
- г) *стосунки УГКЦ з Православними Церквами в Україні*
32. Враховуючи стан, в якому перебуває сьогодні Православ'я в Україні, УГКЦ не бере на себе повноважень оцінювати спра-

ведливість спроб нині існуючих Української Православної Церкви, Української Православної Церкви – Київський Патріархат та Української Автокефальної Православної Церкви репрезентувати собою Православ'я в Україні. У своїх стосунках з названими Церквами УГКЦ виходить із засади, що всі три Церкви мають спільну історичну спадщину Київської Церкви.

33. УГКЦ, проте, не вважає нинішні поділи у Православ'ї в Україні бажаними чи узаконеними. Навпаки, УГКЦ вітатиме будь-які кроки до всеправославного примирення в Україні та об'єднання нинішніх гілок Православ'я в одну Православну Церкву, вважаючи, що таке примирення та об'єднання стануть важливими чинниками на шляху духовного відродження України. Щодо стосується автокефалії українського Православ'я, то УГКЦ не може займати визначеної позиції щодо конкретного часу та шляхів її здобуття, вважаючи вирішення цього питання предметом виключної компетенції Православних Церков.
34. З урахуванням позиції невтручання у внутрішньоправославні непорозуміння, УГКЦ у своїй міжцерковній політиці намагатиметься підтримувати ділові контакти та провадити діалог з усіма юрисдикціями. При цьому УГКЦ виходить із засад, що а) вирішення проблеми міжцерковного примирення в Україні шляхом ігнорування інтересів окремих юрисдикцій неможливе, і б) поступове залучення всіх українських Церков до світових християнських процесів сприятиме позитивним тенденціям як усередині цих Церков, так і в міжцерковних стосунках загалом.
35. УГКЦ з жалем визнає, що її стосунки з усіма Православними Церквами, які діють сьогодні в Україні, обтяжені історичними й новітніми конфліктами, що суперечить християнській місії Церкви. Констатуючи це, УГКЦ повною мірою усвідомлює, що євангельський імператив любові й примирення є тією спонукою, яка діє в Церквах незалежно від пережитих ними страждань та відчуття завданої їм кривди.

36. Усвідомлюючи, що часова дистанція від історичних конфліктів ще недостатня, УГКЦ дотримуватиметься «тактики малих кроків», за допомогою яких можна поступово нагромадити капітал довіри та співпраці.
37. УГКЦ вважає, що будь-яке насильство – фізичне чи моральне, яке чиниться при захопленні храмів, не відповідає ідеалові християнського життя і шкодить авторитетові всіх задіяних сторін в очах як християнської спільноти, так і нехристиян. В особливих випадках УГКЦ визнає прийнятність почергового богослужіння у храмах.
38. УГКЦ підтверджує чинність положень Пастирського звернення Блаженішого Мирослава Івана Кардинала Любачівського «Про єдність Святих Церков», оприлюдненого 7 квітня 1994 року у Львові, зокрема заклику «стримуватись від будь-якої поведінки, яка вказувала б на брак пошани і тим розбуджувала б незгоду, а то й ненависть. У всьому повинна існувати пошана і терпимість між християнами». Устами свого Глави Церква закликає як своїх «вірних, так і всіх християн уникати не тільки насильства, чи то тілесного, чи то усного характеру, але й усього, що могло б витворювати презирство супроти інших християн і стати антисвідченням...».
39. Молячись про єдність Святих Божих Церков, УГКЦ бачить здійснення цих молитов в Україні насамперед в об'єднанні всіх Церков київської традиції в єдину Помісну Українську Церкву у формі єдиного Патріархату в сопричасті як із Церквою Риму, так і з Церквами-Сестрами християнського Сходу.

д) стосунки УГКЦ з Протестантськими Церквами та церковними спільнотами

40. УГКЦ визнає, що нинішній рівень її контактів і співпраці з Протестантськими Церквами й церковними спільнотами не може вважатися достатнім чи задовільним. З метою нарощення такої співпраці УГКЦ готуватиме серед духовенства та мирян відповідні кадри.

41. УГКЦ рівно ж визнає, що внаслідок тривалого періоду переслідувань з боку держави та браку безпосереднього діалогу стосунки УГКЦ з Протестантськими Церквами та церковними спільнотами розвивались не в повній мірі.
42. На думку УГКЦ, основою порозуміння з Протестантськими Церквами та церковними спільнотами в Україні можуть послужити взаємне вивчення Біблії та спільне соціальне служіння.
43. УГКЦ закликає Протестантські Церкви та церковні спільноти в разі відкриття ними своїх місій в Україні враховувати, що на цій землі від тисячі літ існує автохтонна Церква українців, яка має тісний зв'язок з українською духовністю, культурою та народними звичаями.
44. УГКЦ вважає необхідним ведення діалогу з Протестантськими Церквами та церковними спільнотами в Україні про уникнення напруженості, яка виникає внаслідок розбіжностей у тлумаченні певних богословських категорій, таких як, для прикладу, тайни хрещення, інституту священства, евангелізаційної місії Церкви тощо.

* * *

45. УГКЦ солідаризується з положеннями Європейської Єкуменічної Хартії, прийнятої у 2001 році Конференцією Європейських Церков і Радою Єпископських Конференцій Європи, та спільно з усіма християнами Європи дякує «нашому Триєдиному Богові, що Він Духом Своїм Святим скеровує наші кроки до все згуртованішої спільноти. У спільному слуханні Божого Слова зі Святого Письма, у загальному Символі віри, у Службі Божій і на шляху спільного пошуку Божої правди ми хочемо засвідчити любов і надію для всіх людей. [...] Примиренню та єкуменізму альтернативи не існує».

Б. ОДИН БОЖИЙ НАРОД У КРАЇ НА КИЇВСЬКИХ ГОРАХ

*Слово Блаженнішого Любомира,
Митрополита-емерита Києво-Галицького
Української Греко-Католицької Церкви,
з нагоди започаткування повернення осідку
митрополита до Києва*

«Скинь взуття з твоїх ніг, місце бо, що на ньому стоїш, – земля свята» (Вих. 3: 5). Саме ці слова сказав Господь Мойсееві, коли той привів отару овець до Божої гори – Хориву. І схилився Мойсей лицем до землі, відчувши особливу присутність Господа. Про святість місця, на якому стоїмо сьогодні, згідно з «Повістю врем'яних літ», свідчив св. апостол Андрій, благословляючи київську землю й провіщаючи, що «на цих горах засяє слава Божа». І ми з глибокою пошаною також схиляємо голову до цієї святої землі, відчуваючи свою особливу відповідальність перед Господом і людьми.

Немає сумніву, що минулі велич і слава Києва були безпосередньо пов'язані з його Церквою. Місто на Дніпрових кручах змогло стати «матір'ю городів руських» і «новим Єрусалимом» Слов'янщини, тому що його Церква стала матір'ю для всіх християн на Сході Європи. Проте історія воплочення Слова Божого, його Доброї Новини серед нашого народу не лише знає здобутки та звитяги, а й сповнена болю і страждань. Згадуючи зі щирим жалем цей трагічний досвід, ми все ж не хочемо бути заручниками дня вчорашнього, а маємо будувати нове прийдешнє на підмурівку тисячолітньої спадщини віри Христової, дарованої нашим праотцям. Бо таки мав рацію римський паломник Іван Павло II, коли, відвідавши нещодавно українську столицю, сказав: «Видіння, яке мав апостол, стосується не тільки вашого минулого; воно спрямоване також і в майбутність країни». Цю майбутність ми, українські християни, покликані «очима серця» побачити і добрими своїми руками виплекати.

У нинішній Україні серед усіх, хто відчуває приналежність до віковичної київської традиції, зріє усвідомлення, що оте нове сяйво слави Божої «на нашій – уже своїй – землі» може і повинно променіти

з єдиної Київської Церкви. До осмислення та узгодження її еkleзіально-богословських, канонічно-правових, суспільно-політичних і духовно-культурних підстав доведеться докласти ще чимало наполегливої праці та щирої молитви. Та все ж сьогоднішнє повернення резиденції предстоятеля однієї зі спадкоємиць давньої Київської Митрополії – Української Греко-Католицької Церкви – до свого осідку на берегах Дніпра є для нас доброю нагодою спробувати окреслити ті засадничі принципи, які могли б лягти в основу майбутньої спільної візії об'єднаної Церкви.

І. Минуле, яке залишаємо Богові

Наша спільна прадідна традиція сягає факту Хрещення Руси-України 988 року. Характерною для неї була відкритість на ще не поділені центри християнства – Рим і Константинопіль. Ця тисячолітня історія має багато і складних, і славних сторінок. Дискусія про те, які її сторінки слід вважати позитивними, а які – ні, ще не завершена в середовищі самих істориків. Враховуючи це, ми як представники однієї з Церков київської традиції не хотіли б у цьому виступі пропонувати наше конфесійне бачення. Тому залишаємо минуле Богові у сподіванні, що в майбутньому українські християни досягнуть спільного бачення своєї церковної історії. Сьогодні, натомість, ми прагнемо, не входячи в деталі, виділити найголовніші її висновки.

- Історія береже цілу низку випадків, коли Церква Києва виразно засвідчила усвідомлення нею нероздільності Христового хітону. Ми віримо, що це усвідомлення живе й до сьогодні, служачи джерелом надії.
- Спогад про сопричастя з Римською Церквою в сукупній пам'яті Церкви Києва міг тимчасово пригасати (особливо коли його свідомо затирали), проте ніколи не вигас остаточно. Сьогодні ми увиразнюємо в церковній пам'яті лише те, що в ній збереглося й до нас.

- В минулі «ексклюзивістські» епохи приналежність конфесійних гілок Київської Церкви до різних християнських центрів призводила до значних втрат у духовних та інституційних виявах київського благочестя.
- В епоху бездержавності суспільне життя українських Церков під впливом чужоземних державних інтересів зазнавало значних спотворень.
- Не вигасло в церковній пам'яті й усвідомлення глибинної єдності Церкви стародавнього Києва. Її Божий Народ, хоч і поділений за конфесійними ознаками, остаточно все-таки не змірився з розколом.

II. Сучасність, у якій мусимо діяти

1) від юрисдикційної залежності до церковної помісності

Завдяки Божій благодаті та єдності з Римом наша Церква змогла не тільки вижити в несприятливих історичних умовах, а й збагачувати своє церковне мислення постійним діалогом з Церквами Заходу. Звичайно, труднощі, що їх переживала УГКЦ у її стосунках з Латинською Церквою, зокрема різні форми юрисдикційного підпорядкування, озивалися в тілі нашої Церкви відчутним болем. Проте слід визнати, що в періоди адміністративного ослаблення УГКЦ це підпорядкування відіграло важливу скріплюючу, а часом і захисну роль. Крім того, згаданий біль зрівноважувався усвідомленням особливої місії Східних Католицьких Церков: служити живим нагадуванням про ті рудименти ексклюзивізму, які нуртували і почасти все ще нуртують у житті Латинської Церкви, а також бути видимими знаками нерозділеного християнства.

Сьогодні, коли УГКЦ відновила й розвинула душпастирське служіння, свої церковні структури та щораз інтенсивніше богословське життя, вона відчуває, що готова, відповідно до східнохристиянської традиції, довершити свою структуру до рівня патріархату. Таке рішення було однак прийнято на Третій сесії Собору УГКЦ 2002 року,

і того ж року це рішення благословив Синод єпископів. Цим самим наша Церква, відгукуючись на заклик Святішого Отця спільно працювати над сучасним тлумаченням принципу примату папи, пропонує Латинській Церкві перейти на сопричасну модель стосунків між обома Церквами. Це важливо не тільки тому, що ця модель була властива згаданим стосункам на етапі становлення Київської Церкви. Сопричасний принцип єдності має всі шанси стати новою пропозицією Вселенського Архієрея для Православних Церков, яка дасть можливість не тільки пошанувати еклезіальну природу Східних Церков, а й водночас усунути з міжцерковного життя історичні антагонізми та упередження, що перешкождали католицько-православному порозумінню.

Важливий досвід розвитку власної помісності набули наприкінці ХХ століття і Православні Церкви України. Греко-католики не беруть на себе місію оцінювати, який зі шляхів здобуття помісності є правильним і найбільше відповідає сучасній православній еклезіології. Обидва випробувані шляхи, а саме: шлях дотримання відповідної канонічної процедури, який віднедавна обрала УПЦ (МП), а також шлях одностороннього проголошення автокефального статусу, який обрали УПЦ-КП й УАПЦ (а до них – автокефальні Церкви православно-світу) мають у своїй основі важливі еклезіальні та історичні аргументи, які не можна просто зігнорувати. Не вдаючись до згаданого оцінювання, Українська Греко-Католицька Церква все ж солідаризується з тими зусиллями з боку Православних Церков, які спрямовані на утвердження власної помісності. УГКЦ тлумачить ці зусилля як ознаки важливого процесу, характерного для всіх гілок Київської Церкви, що діють на території України.

2) від нівелюючого ексклюзивізму до сопричасного взаємодоповнення

В часи поділу Київської Церкви її конфесійні гілки потрапляли у різні форми залежності від важливих центрів християнства – Риму, Царгороду і Москви. Непрості відносини між цими центрами призвели до послаблення і, врешті-решт, до втрати єдності Київської Церкви. Епоха церковних ексклюзивізмів не дозволяла Київській Церкві до-

сягти того, чого вона завжди прагнула, а саме: єдності й гармонійних зв'язків із християнським світом.

На нинішньому якісно новому етапі, коли міжцерковні стосунки зазнають радикальної зміни, те, що раніше було слабкістю українського церковного життя, може виявитися його силою. Кожна конфесійна гілка Київської Церкви, історично близька до одного з християнських центрів, не мусить втрачати свої освячені часом конфесійні зв'язки. Сьогодні можна переконано стверджувати, що вимога розірвати ті чи ті зв'язки, яку так часто озвучували в історії України, довела свою неспроможність. Як уже зазначалося вище, заміна юрисдикційної підлеглості на сопричасне сестринство дало б можливість не лише зберегти цінні аспекти дотеперішніх зв'язків, а й збагатити ними спільну скарбницю Київської Церкви.

Так, повертаючи осідок Києво-Галицької митрополії до Києва, УГКЦ приносить зі собою унікальний досвід сопричасія з християнським Заходом і відкритості на християнську Європу. На підставі цього досвіду УГКЦ утвердилась у переконанні, що сопричасія з Римською Церквою як «правилом віри» (св. Ігнатій Антіохійський) може стати виявом перебування у «вселенському православ'ї» нероздільного християнства першого тисячоліття, а також великим благом для української Церкви.

Крім того, наша Церква повертає до Києва скарб прямого спадкоємства киево-галицького митрополичого престолу. Не перерване від XI ст. служіння митрополитів є фундаментальною історично-канонічною підвалиною помісності Київської Церкви.

Українські Православні Церкви є носіями спільної з УГКЦ київської традиції, окремі елементи якої краще збереглися саме в Православних Церквах. Тому все те краще, що вони зберегли зі спільної спадщини, не має бути втрачене. Навпаки, кожна з Церков несе відповідальність за те, щоб збережена ними частка спільного скарбу стала надбанням українського народу.

Для майбутнього Київської Церкви великою є роль Української Православної Церкви, що перебуває у єдності з Московським Патріархатом. Століттями перебуваючи у складі Московської Церкви як Київська митрополія, вона зробила дуже багато для піднесення і розвитку Московського Патріархату. Водночас вона отримувала різні

духовні й богословські імпульси, перебуваючи у ширшому церковному контексті. Для формування майбутнього статусу Київської Церкви важливо буде взяти з досвіду УПЦ (МП) все позитивне, в тому числі можливість будувати з Московською Церквою сестринські відносини.

Українська Автокефальна Православна Церква та Українська Православна Церква – Київський Патріархат у різний спосіб втілюють важливу для всіх ідею автокефалії Київської Церкви. Осягнення цієї ідеї дасть можливість усім конфесійним гілкам Київської Церкви позбутися залишків так званого «уніатського» мислення, що проявляється у твердженні про неминучу необхідність підпорядкування Київської Церкви іншим Помісним Церквам – чи то Сходу, чи Заходу. Важливим для всіх є також набутий в УАПЦ досвід соборноправного устрою Церкви.

Отже, мислити про єдність Київської Церкви означає не відмовлятися від скарбу сопричасія з різними християнськими центрами, а навпаки – збагатити здобутками цього сопричасія сукупні духовні надбання Київської Церкви. Від цього збагатились би не тільки конфесійні гілки Київської Церкви, а й її Сестри, помісні Церкви Сходу і Заходу. Крім того, це дало б можливість позбутися руйнівного для Церкви дроблення і втілити в життя сучасний еклезіальний принцип «єднання в багатоманітності».

3) від державного підпорядкування до суспільного служіння

На долю Київської Церкви не менш руйнівню впливало перебування українських земель, а відтак і різних гілок Київської Церкви у складі різних державних утворень. Кожні чергові чужоземні правителі прагнули перекроїти релігійно-церковний ландшафт України згідно зі своїми уявленнями. Це сприяло узалежненню церковного мислення різних груп Божого Народу України від політичних інтересів відповідних держав. Водночас, поборюючи негативні тенденції, українські Церкви набули важливого досвіду підтримки національно-визвольних змагань українців. Сьогодні державна незалежність України творить унікальну нагоду для її Церков осмислити своє ставлення як до самого явища української державності, так і до історичних форм попереднього державного поневолення.

Крім того, всі гілки Київської Церкви тою чи тою мірою зазнали чимало лиха від втручання в їхні внутрішні справи з боку авторитарних чи тоталітарних режимів, а то й оплатили вірність Христовим заповідям великим мучеництвом своїх слуг і дітей. У своєму прагненні захистити свою внутрішню свободу українські Церкви накопичили важливий позитивний і негативний досвід пошуку формули задовільних відносин між Церквою і державою. Такі відносини Київська Церква плекала ще з часів першої Київської держави в X–XIII ст. Втрата державності призвела до того, що окремі атрибути її були перенесені на Церкву; вона ставала символом державності в добу міждержав'я.

Факт відновлення державності 1991 року не був належно засвоєний українською церковною свідомістю, а тому постала необхідність знову чітко визначити як відмінності, так і сфери співдії (симфонії) Церкви і Держави в служінні українському Божому Народові. Зокрема, належної уваги потребує усталена впродовж століть в окремих гілках Київської Церкви традиція внутрішньої свободи Церкви від впливів і тиску з боку державних структур, а відтак переорієнтування Церкви на працю для народу.

Одночасні зусилля Церков у зазначених напрямках дали б можливість досягти важливих цілей. Так, по-перше, нормалізація стосунків між історичними гілками Київської Церкви й формування цивілізованих державно-церковних стосунків допомогли б уникнути непотрібного витрачання сил на суперництво Церков одна з одною і всіх разом – з державою. Цим самим українські Церкви вагомим чином посприяли б консолідації української нації та подоланню її регіональних та ідеологічних суперечностей.

По-друге, згадана нормалізація міжцерковних стосунків не дозволила б у черговий раз перетворити Україну на поле суперництва між впливовими державами. Кожна з Церков, прощаючись із традицією підпорядкування політичним інтересам чужих держав, могла б спрямувати налагоджені взаємокорисні зв'язки з різними народами на благо своєї держави. Вносячи євангельський мир і гармонію у свої стосунки, українські Церкви виконали б не лише свій християнський обов'язок, а й типово європейське завдання, властиве цьому континен-

тові на нинішньому етапі його розвитку. Цим самим вони не тільки сприяли б утвердженню української державності, а й послужили б церковною підставою для усвідомлення належного місця України в Європейському домі.

4) від «єкуменізму ультиматумів» до партнерського діалогу

Зовсім недавно зусилля Української Греко-Католицької Церкви здобути у Святішого Отця визнання свого патріаршого статусу викликали збурення усього корпусу католицько-православних стосунків. На адресу Ватикану з боку Православних Церков надійшли протести, сформульовані, на жаль, у виразно ультимативній формі: визнання Римом патріархату УГКЦ, на думку цих Церков, може спричинити розрив стосунків між Католицькою Церквою і Повнотою Православ'я.

Ще раніше зусилля Української Автокефальної Православної Церкви та Української Православної Церкви – Київський Патріархат здобути у Царгородського патріарха визнання свого автокефального статусу викликали серйозне збурення у стосунках між Церквою Царгороду і Церквою Москви. З боку останньої на адресу Константинополя прозвучали ультимативні попередження, що визнання ним канонічності згаданих Церков може спричинити розірвання євхаристійного сопричастя між обома Православними Церквами.

Так увиразнилися чи не найголовніші кризові лінії в сучасних міжцерковних стосунках, які можуть підважити дотеперішні здобутки єкуменічного діалогу. Можлива невдача єкуменічних зусиль у напрямі привернення єдності Сходу і Заходу відіб'ється і вже відбивається на українських Церквах, відносини між якими нині значною мірою залежать від відносин між визнаними центрами християнства. Отже, нормалізація міжцерковних відносин є імперативом нинішнього історичного моменту.

Ці відносини позначені інерцією прив'язання до схем і моделей минулого, які окреслювали «сфери впливу». Тепер, коли карта Європи виглядає зовсім інакше, схеми минулого більше не працюють. Адже вони не передбачали ні самостійної Української Держави, ані можливості існування єдиної Української (Київської) Церкви. Звідси

ультимативність мови міжцерковних стосунків, а екуменічний діалог позбувається своєї головної й необхідної компоненти – діалогічної відкритості Церков на потреби одна одної.

Українська Греко-Католицька Церква пропонує помісним Церквам-Сестрам осмислити переваги іншого шляху подолання існуючих суперечностей. По-перше, нинішні особливості української церковної ситуації слід трактувати не як порушення єдино можливого міжцерковного порядку, а як процеси, детерміновані природним розвитком українських Церков. Оскільки принцип сестринства Церков і справжнього екуменізму виключає поділ їх на важливі і неважливі, слід серйозно поставитися до внутрішніх потреб згаданих Церков та уважно вивчити їхні пропозиції.

По-друге, надійний християнський мир в Україні – передумову подальшого екуменічного діалогу – можна забезпечити лише на шляху врахування інтересів кожної із зацікавлених сторін. На користь такого підходу промовляє не тільки євангельська культура, яка вміє побачити силу у слабості, а й досвід сучасної цивілізації у сфері залягодження конфліктів.

По-третє, на зміну монопольним спробам вирішити проблему єдиної помісної Церкви в Україні на користь якоїсь однієї з конфесій має прийти об'єднання зусиль усієї християнської спільноти. Цивілізоване вирішення долі Київської Церкви може стати справжньою «лабораторією екуменізму» (Іван Павло II), позбавленого ультимативності й сповненого духом співпраці та партнерства. Гармонійні, інклюзивні форми об'єднання Київської Церкви (наприклад, у формі єдиного патріархату – наскрізній історичній візії українців ще з XVII століття) завдяки унікальній сопричасній відкритості могли б стати шансом для центрів християнства зустрітися на його терені, щоб врешті-решт знайти нові екуменічні моделі порозуміння. У цьому випадку можливість такого порозуміння буде реалізуватися не всупереч життєво важливим потребам українських Церков, а в міру готовності Риму, Царгороду і Москви до сопричастя з Києвом і в міру готовності Києва до сопричастя з ними.

5) від конфесійного взаємопоборювання до першості в любові

Нікому ще не вдалося виміряти глибини тієї травми, яку нанесли християнському почуттю полемічні форми богословствування та прозелітичні методи душпастирювання. Тисячолітня практика виховання вірних у душі післярозкольного греко-латинського протистояння, а також 400-літня практика такого виховання у душі післяберестейського суперництва в Україні істотно затемнили в душах українських християн ікону євангельського благочестя. Втрати й поразки на шляху дотеперішніх об'єднавчих зусиль із боку українських Церков яскраво засвідчують, що приступати до вирішення майбутньої долі Київської Церкви з таким багажем неможливо.

На сьогодні жодна з українських Церков не може вважати себе вільною від відповідальності за ці духовні втрати. Повертаючи осідок Києво-Галицької митрополії УГКЦ до Києва, ми повторюємо слова вибачення, висловлені 2001 року у Львові: «У Твоїй присутності, Святіший Отче, від імені Української Греко-Католицької Церкви бажаємо просити прощення у Господа, Творця і Батька нас усіх, як також у тих, кого ми, сини і дочки цієї Церкви, в будь-який спосіб скривдили. Щоб не тяжіла над нами жахлива минувшина і не затруювала наше життя, ми радо прощаємо тим, хто в будь-який спосіб кривдив і нас».

Ми закликаємо наших братів з інших християнських конфесій спільно працювати над нарощенням у наших стосунках євангельської культури, яка виключатиме взаємну ворожнечу. Діалог між нами буде нелегкий, але від нас залежить, щоб при цьому він був спрямованим «до миру, а не до війни» (Митрополит Андрей Шептицький). Це дозволить замінити дотеперішню практику обміну образами на взаємний і щирий обмін духовними дарами. Успіх прийде не зразу, проте досвід багатьох християнських спільнот Європи і світу свідчить про те, що це можливо.

III. Майбутнє, у яке хочемо вірити

Таким є бачення Українською Греко-Католицькою Церквою тих найголовніших і засадничих принципів, на основі яких можна було б будувати майбутню візію Київської Церкви. Зрозуміло, що наведений перелік цих засад і їхнє представлення не можна вважати вичерпними, а тому ми закликаємо вірних нашої Церкви, а також людей доброї волі в інших Церквах та спільнотах працювати над подальшим уточненням цієї великої мети. Сучасну схильність людей до зневіри ми пропонуємо замінити на відроджену віру в Бога й у святість того вибору, який зробили наші предки далекого 988 року. На нашу думку, шлях до відродження цієї віри лежить, зокрема, через відродження єдиної Київської Церкви у єдиному патріархаті. Натхненна прикладом святих страстотерпців Бориса і Гліба, вона очистить свою пам'ять від болю історичних кривд і загоїть глибокі рани розколів. Обітницею того, що це високе завдання є можливим і досяжним у краї на Київських горах, є слова Всевишнього, сказані Ним за подібних обставин пророкові Єзекиїлу: «І зроблю їх за один народ у краї на Ізраїлевих горах...і не будуть уже двома народами, і не будуть уже поділені на двоє царств... І будуть вони мені народом, а Я буду їм Богом!» (37, 21–23).

+ ЛЮБОМИР

Київ, Світлий вівторок, 13 квітня 2004 року Божого

В. СИНОДАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ З НАГОДИ 20-ЛІТТЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ УГКЦ, 65-ЛІТТЯ З ДНЯ СМЕРТІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ (ШЕПТИЦЬКОГО) ТА 25-ЛІТТЯ З ДНЯ СМЕРТІ ПАТРІАРХА ЙОСИФА (СЛІПОГО)

Дорогі у Христі!

Цього року, що наближається до свого завершення, ми відзначали 20-ту річницю легалізації УГКЦ після десятиліть тоталітарної заборони та переслідувань. Разом з тим на 2009 рік припало й дві інші ювілейні дати: 65-ліття з дня смерті слуги Божого Митрополита Андрея (Шептицького) і 25-ліття з дня смерті Ісповідника віри Патріарха Йосифа (Сліпого). Ми спільно просимо Бога прийняти наші молитви й упокоїти їхні душі «з духами праведних», спільно згадуємо славні сторінки нашої минувшини, яка ніби огранена силою їхнього духу й напоена жертовністю їхньої праці. Звертаємо особливу увагу на ці дві великі духовні постаті, не бажаючи призабути двох інших церковних провідників – святої пам'яті Блаженнішого Верховного Архієпископа Мирослава-Івана (Любачівського) та Архієпископа Володимира (Стернюка), яких Боже Провидіння поставило служити Церкві в оцьому трагічному, а водночас героїському ХХ-му столітті.

Відзначення річниць смерті Митрополита Андрея та Патріарха Йосифа нехай стане для нас приводом особливої задуми. Яким шляхом іти нам, щоб бути вірними заповітам цих великих достойників? Чи їхня жертва й далі надихає нас свідчити про Христа у найскладніших обставинах нашого життя? Відповідь на ці питання ми спробуємо знайти, розважаючи над діяннями, думками й настановами цих світочів Української Греко-Католицької Церкви, що віддавна мають для нас силу дороговказів.

Праведність життя й особиста жертва як «живі камені» християнської цивілізації

Не кожен, хто промовляє до мене: Господи, Господи! – увійде до Царства Небесного, лише той, хто чинить волю Отця мого, що на небі (Мт. 7, 21).

Великою школою віри й любові для нашого народу стало саме життя Митрополита Андрея і Патріарха Йосифа. Так, ще юнацький вибір Романа Шептицького на користь Української Церкви та її скривдженого люду зігривав серця багатьох українців і скеровував їхні дороги у бік служіння своєму родові. Ледь не кожна галицька родина передавала з покоління в покоління зворушливу оповідь про тверде рішення юнака стати греко-католицьким ієромонахом і про тривале, але любляче переконування ним свого батька, графа Івана Шептицького, благословити цей намір. Ця оповідь і досі має силу зразка для наслідування, яким надихаються нові покоління покликаніх до чернечого подвижництва.

Митрополитові випала доля провести Церкву через дві світові війни. Мінялися влади, зникали цілі імперії, занепадав звичний світ з його традиційними вартостями, на зміну яким приходив культ сили й спокуса вседозволеності. Проте ніщо не могло збити орієнтації Владика Андрея на Творця і Його заповіді:

Програма нашої праці така: Будемо пови́нуватися владі, слухати законів, оскільки вони не противні Божому закону; не будемо мішатись до політики і світських справ, не перестанемо жертвенно працювати для Христової справи в нашому народі (Пастирське послання від 9 жовтня 1939 року).

І кожній владі він нагадував:

Від уряду... очікуємо мудрого справедливого проводу та розпоряджень, які би враховували потреби та добро всіх громадян Нашого Краю, незалежно від того, до якого віросповідання, народності й суспільної верстви належать (Пастирське послання з нагоди проголошення Акту відновлення Української держави 30 червня 1941 року)

Цим своїм свідченням слуга Божий Андрей промовляє до нас і в нинішні непрості часи. Нас приваблюватимуть нові геополітичні союзи і жахатимуть старі форми рабства, спокушатимуть блага сучасного світу й насторожуватимуть рецидиви давніх утопій. Але хай дух наш вознесеться понад цими буремними хвилями, щоб ми, як і наш великий Митрополит, незмінно бачили гавань Христового спасіння.

Не менш промовистим є і життя Патріарха Йосифа. Воно стало символом Хресної дороги всього українського народу в ХХ столітті:

Нічні ув'язнення, таємні судилища, нескінченні допити і підглядання, моральні і фізичні знущання й упокорення, катування, морення голодом; нечестиві слідчі і судді, а перед ними я, безборонний в'язень-каторжник, «німий свідок Церкви», що, знеможений, фізично і психічно вичерпаний, дає свідчення своїй рідній мовчазній і на смерть приреченій Церкві (Заповіт).

Цей в'язень-каторжник став прикладом для багатьох мучеників української землі й великою духовною опорою для своєї пастви у найлютішу добу ГУЛАГУ. Мірилом вчинків і в цьому випадку не було кермо влади чи розкіш багатства. Навіть якщо й не знати, що цитовані думки взято із «Заповіт» Патріарха, вдумливий християнин відразу відчує, що ці слова звучать як заповітні:

Оця любов до Христа, любов до Святої Церкви... любов до рідного Українського народу... визначали мій життєвий працелюбний шлях, моє думання та мою працю, на волі й у неволі. Упродовж цілого свого життя був я, і таким відходжу з цього світу, в'язнем Христа!

Ось чому заповітом обох великих мужів нашої Церкви – і Митрополита Андрея, і Патріарха Йосифа – є на перший погляд дивний, але мудрий парадокс: бути «в'язнем Христа» – це єдиний шлях здобути справжню духовну свободу!

Придивляючись до життя цих видатних Предстоятелів УГКЦ ХХ століття, можемо помітити, що їхня мова, така звична для тогочасної епохи, стає деколи майже незрозумілою для прагматичної логіки епохи нинішньої. Вслухаймося, для прикладу, в молитву чернечого новика Романа Шептицького, якою він поручає Богові свою родину:

Дай їй християнських матерів, котрі вчили б дітей Твоєї служби, дай їй батьків, щоби вони явно і відважно визнавали Твою святую віру і жили в дусі Твоїх законів. Нехай за неї гинуть, як св. Йосафат.

«Просити в Бога, щоб моя родина гинула за віру? Що за глупота?» – сказав би якийсь «герой нашого часу», що обманом і безчестям стягає для себе і своїх близьких усе золото світу, будучи свято переконаний, що тим самим чинить їм добро. Або інші слова тієї ж молитви:

Зволь, Господи, вибрати собі з нашої родини священників, апостолів, святих мучеників.

Просити в Бога мучеництва? А чому не просити матеріального достатку, високих посад, влади і слави? Цілком іншою логікою просякнуті діяння обох світочів нашої Церкви. Навіть своє високе становище і належну їм владу наші великі попередники вважали насамперед великою відповідальністю та жертвним служінням. Так, уже в своєму Пастирському посланні до вірних Станиславівської єпархії молодий Владика Андрей переконливо сформулював кредо усього свого дальшого архиєрейства:

Від сеї хвилі я, з приказу Христа, маю бути не лише вашим братом, але вашим пастирем, вашим вітцем; маю вже лиш для вас жити, для вас з цілого серця і цілої душі працювати, для вас все посвятити, за вас, як буде того треба, життя своє положити.

Чи не можна б ці слова, сказані єпископом про своє служіння, віднести до кожного з нас, кому доручено відповідальність за долю і благо своїх ближніх?

Подібним духом жертви було сповнене служіння Патріарха Йосифа, яке він так підсумував у своєму «Заповіті»:

Як ніколи раніше, розкрилася мені таємниця слів Христа: «І буде мені свідками...» (Ді. 1, 9). Свідчити Христові – сповідувати Його перед людьми (пор. Лк. 12, 8), не відрікатися Його, нести хрест свій, страждати за Христа і з Христом, бути готовим на муки і навіть життя своє віддати за друзів своїх, не лякаючись тих, що «тіло вбивають» (Лк. 12, 4).

«Але доки ж можна носити хрести?! Коли ж ми будемо просто жити?» – знову можуть запитати зневірені й нетерплячі. І поставлять собі за мету будь-якою ціною вирвати в долі безтурботне існування, не обтяжене усвідомленням власної гріховності та відповідальності...

Із цих прикладів постає перед нами уся міра дехристиянізації наших душ. Ми вже не готуємося до мучеництва й жертви, оскільки

останні є для нас ознаками релігійного фанатизму й життєвої поразки. Чимало наших сучасників, захоплених здобутками секуляризованого світу, натхненно говорять про пріоритет ефективності й розумного використання ресурсів над тим, що вони зневажливо називають моралізаторством. Услід за цим світом, ми ставимо собі за мету будь-якою (а значить – і недозволеною) ціною уникнути страждань, які вже не є для нас Божим випробуванням та Богом даним шляхом до блаженства, і правдами чи неправдами здобути бажаний результат. Метою життя людини сьогодні часто стає не наслідування Христа, який через Свою жертву став Спасителем світу, а пошук якнайбільшої вигоди та задоволення. Тому якщо би «героєві нашого часу» довелося на місці Бога вирішувати, де саме мало б народитися Боже Дитятко, він обрав би не бідну яскіню, а царські палати як «найефективніше вкладення людського капіталу».

Проте таке намагання уникати у своєму житті морально-етичного виміру обертається тим, що саме воно стає головною причиною наших життєвих поразок. Церква не виступає проти ефективності, віри в свої можливості чи розумного використання ресурсів: все це є речі, які, якщо вони впливають з віри в Бога, справді стають чинниками успіху. Однак ключем тут є віра в Бога, яка формує нашу позицію і відсікає з наших дій ті, що супротивні Божій волі. Інакше ми стаємо «своїми» для гріховного світу і разом з ним котимося в духовну пастку. І тоді нам так чи інакше треба буде платити – скажімо, чи не платити сьогодні світова спільнота велику ціну за безконтрольну аморальність у фінансових справах? Своєю енциклікою «Любов у Правді» (Caritas in Veritate) Папа Венедикт XVI якраз нагадав нам, що людська нечесність має фінансовий вимір. Але цього разу нам доводиться розплачуватися за своє небажання зважати на Божий закон.

Тому заперечувати потрібність жертви – це думати так, як Юда, який по-своєму також любив Христа, але прагнув для Нього розкошів влади й пишноти царського трону, бо ставив він їх понад усе. Саме цю земну логіку Юди ми часом не хочемо визнати в собі самих. Натомість мати за взірць Христа – означає бути духовно готовим до жертви, якщо Господь нас до неї колись покличе. Навмисне шукання страждань є спокушенням Бога, але смиренна й довірлива готовність прийняти їх

з Божої волі як дар, що наближає нас до Царства Небесного, – це єдино можлива позиція, завдяки якій ми справді стаємо християнами.

«Шукайте горішнього!»

А коли ви з Христом воскресли, то шукайте того горішнього, де Христос перебуває, сівши по правиці Бога. Думайте про горішнє, а не про земне (Кол. 3, 1–2).

Обидва згадані предстоятелі нашої Церкви, здійснюючи своє служіння та відчуваючи відповідальність перед Богом, ставили перед собою і своєю паствою великі завдання.

Митрополит Андрей (Шептицький) був будівничим граду Божого – великої християнської цивілізації, одним із наріжних каменів якої є свідчення «аж до пролиття крові». Ще на початку ХХ століття йому розкрилася головна мета його служіння, яка була частиною Господнього промислу для його народу, а саме: духовно підготувати Церкву до мучеництва:

Може прийти хвиля, в якій треба буде кров пролити за святу віру. На ті тяжкі часи, що настають, треба Вам і мені приготувитись (Пастирське Послання до духовенства «О достоїнстві і обов'язках священства» 30 січня 1901 року).

З усією ревністю і енергією Христового Пастиря Митрополит узявся за це важливе діло духовного скріплення і утвердження свого народу у вірі. А коли приходила пора випробувань, сам він подавав приклад стійкості та мужності, незважаючи на загрозу для себе. Так, на початку Першої світової війни Владика Андрей звернувся до своєї пастви з гарячим закликком зберігати вірність своїй Церкві, «хоч би мали для неї багато посвятити, а навіть власне життя», за що змушений був витерпіти ув'язнення. Коли ж під час Другої світової війни радянські війська окупували Західну Україну, галицький архиєрей звернувся до Папи Пія XII з особистим проханням уділити «апостольське і батьківське благословення і наказати, уповноважити і призначити мені вмерти за Віру і Церкву... Ми сповнимо наше за-

вдання і Голяф радянського комунізму відійде». У цьому запевняв Митрополит Андрей з глибоким переконанням, що пекельні ворота не здатні здолати Обручниці Христової, а перемога сил темряви не може бути вічною.

З цією ж заснованою на глибокій довірі до Господнього промислу мужністю він захищав святість людського життя, звертаючись з листами до провідників нацистської Німеччини та організовуючи акцію порятунку євреїв. Цю впевненість у торжество Істини, попри усвідомлення неминучості жорстоких переслідувань, що очікують ієрархію та вірних УГКЦ, він висловив на своєму смертному ложі:

Наша Церква буде знищена, розгромлена більшовиками. Але держіться, не відступайте від віри, від св. Католицької Церкви. Тяжкий досвід, який впаде на нашу Церкву, є хвилиний. Я виджу відродження нашої Церкви. Вона буде гарніша, величавіша від давньої та буде обіймати цілий наш народ.

Без духовного гарту епохи Шептицького ми, вірні його Церкви, напевно, не змогли б вистояти перед натиском богоборчих режимів, а головне – не могли б сподіватися, що після такої страшної руїни можливе відродження. Так Господь діяннями Митрополита Андрея згуртував наш народ перед великим випробуванням.

Це неймовірно важке, але не менш величне завдання: провести Церкву через мучеництво і катакомби та підготувати її до воскресіння випало на долю його наступника на Галицькому престолі – Патріарха Йосифа (Сліпого). Як у неволі він повною мірою усвідомлював цей незбагнений задум Божого Промислу – «дати живе свідчення нашій Церкві», так і, визволившись із лабет червоного змія, почав докладати усіх своїх зусиль, щоб далеко поза межами батьківщини «завершувати те, чого не міг довершити як в'язень». У своїх діяннях він також черпав натхнення з віри:

Я вірив, що з руйн повстануть наша Церква і наш Нарід! З усіх сил намагався я шукати виходу з цього майже безвихідного становища, щоб підняти Церкву і Нарід з руїни, щоб їх відродити (Заповіт).

Щоб збагнути усю пророчу силу цих слів, потрібно пам'ятати, що сказані вони були тоді, коли ще тривала «Страшна п'ятниця». Що більше, з глибокого Сибіру, з каторги Патріарх пише своє славне

послання «Великого бажайте!», в якому закликає своїх переслідуваних духовних дітей вірити у Бога. Бо те «велике», про яке він говорить, це не мрія про земні багатства і славу, а віра в Бога, в руках якого перебувають долі людей і народів; це святість, до якої Бог закликає кожну людину і кожного Христового учня.

«Великого бажайте!» Це незвичайно змістовний і гідний Христовий вислів і зазив! Що ж можна великого бажати, очевидно, маючи перед очима Бога?.. Співдіяти з Божими поривами, не губити їх і не тратити сил на дрібниці і переминаючі речі, не спинюватися на марницях, поширювати і закріплювати Христову Церкву, а передусім – здобути велику святість, бо призвав нас Бог не до нечистоти, але до святості (1 Сол. 4, 7), – оце те велике в головних зарисах, якого повинен бажати Христовий ученик.

Що робити сьогодні нам, нащадкам цих великих провідників Церкви? Спочивати на здобутих ними лаврах? Прагматично обмежитись куцим здобуттям можливого? Чи, як і вони, відчуті велику відповідальність перед Богом, а тому «забажати великого»?

Зовсім недавно, у дні паломництва Слуги Божого Папи Івана Павла II до України, коли величава літургійна молитва зібрала у Львові майже півтора мільйона молільників, дух наш знову вознісся понад повсякденними турботами, а наша Церква заявила про готовність «до здійснення нових завдань, які впливають з нашої богоносної східної традиції й церковного управління, а також з почесного нашого обов'язку перед усією Вселенською Церквою»:

Для кращого майбутнього в новому столітті ми, єпископи Української Греко-Католицької Церкви, готуємо план душпастирської праці, суть якого можна передати такими словами: святість об'єднаних людей у паломничанню на шляху до церковного сопричастя, щоб здійснити волю Христа-Спасителя (Привітання Блаженнішого Любомира).

Ми – народ, духовно травмований безбожним тоталітаризмом і занапащений вічними роздорами, – маємо стати народом святим та об'єднаним, щиро прагнучи церковного сопричастя з усіма християнами. Отож тримаймо свій дух високим, щоб не втратити з поля зору цю велику й гідну мету – «святість об'єднаного народу».

У перспективі єдиного патріархату

Ось нове творю все (Одкр. 21, 5).

Кожна Церква звершує свою місію серед конкретного народу, в певному історичному часі та географічному просторі. Подібно як Ісус Христос, ставши людським дитям, «зростав мудрістю, літами і ласкою в Бога та в людей» (Лк. 2, 52), щоб досягнути вік зрілого мужа, так і св. Церква – Його Тіло – має різні етапи свого розвитку та ступені зрілості. Різні форми організаційної структури ми по-церковному називаємо єпархіями, митрополіями та патріархатами. Серед останніх особливою пошаною втішаються п'ять найдавніших патріархатів: Рима, Царгорода, Олександрії, Антіохії та Єрусалима (т. зв. Пентархія), які були встановлені Вселенськими Соборами в першому тисячолітті християнської історії. Упродовж другого тисячоліття патріаршої гідності, насамперед за підтримки відповідної державної влади, домоглися Московська, Сербська, Болгарська й Румунська Церкви.

Ідея патріархату Київської Церкви зродилася на початку XVII століття у дещо інших обставинах та мала свою унікальну специфіку, оскільки визрівала не з політичних мотивацій, а з насущних потреб церковного життя. Ця ідея, за задумом її видатних речників – Митрополитів Йосифа Веляміна (Рутського) та Петра (Могили), – полягала насамперед у тому, щоб поєднати дві гілки колись єдиної українсько-білоруської Церкви, які внаслідок незгод щодо укладення Берестейської унії опинилися під різними юрисдикціями: Рима й Царгорода. Спільний патріархат мав би, за тодішнім висловом, не лише поєднати «Русь із Руссю», а й спричинитися до відновлення єдності між християнським Сходом і Заходом, підтримуючи сопричастя з Першим і Другим Римами та допомагаючи їм подолати гіркі наслідки церковного розколу. На жаль, конфесійна упередженість тодішнього проводу великих Церков та фанатизм загалом не дозволили втілити в життя таку «універсальну унію», але її здатність стимулювати екуменічний діалог і сприяти церковному порозумінню й поєднанню в Україні не згасла з плином часу і не згубилася в глибині віків.

У ХХ столітті її палким промотором знову стає унійний Митрополит – Андрей (Шептицький), який, подібно до свого великого попередника Йосифа Веляміна (Рутського), готовий був навіть зректися особистих амбіцій заради єдності Української Церкви та її поєднання з Вселенською Церквою, хоча саме йому уряд Української Народної Республіки у 1918 році пропонував патріарший титул. Згодом у своєму зверненні до православних співбратів з 1942 року слуга Божий писав:

При відновленні Київської митрополії та при майбутньому, дасть Бог, піднесенні київського престолу до гідності патріархату, ми будемо канонічно підпорядковані тому патріархові, коли він визнає владу Вселенського Архидієєса.

Не тільки ми, греко-католики, не маємо ніякої волі старшувати і накидатися нашим братам, але навпаки, ми готові навіть з власною стратою їм підчинитися, так що й повна злука двох українських віроісповідань виглядала би так, що радше треба б говорити про підчинення греко-католиків під владу Київського Патріарха.

Але і цього разу плани поєднання і патріаршого довершення ієрархічної структури Української Церкви були брутально перервані насиллям безбожної комуністичної влади, яка не лише придушила спроби відновлення Української державності, а й піддала жорстоким переслідуванням і заборонам усяку релігійну діяльність, а УАПЦ й УГКЦ офіційно ліквідувала. Однак відразу після звільнення з ув'язнення тогочасний Митрополит Галицький Йосиф (Сліпий) порушив питання про визнання Києво-Галицького патріархату перед отцями Другого Ватиканського Собору, покликаючись на те, що:

Київські митрополити, хоч не носили патріаршого титулу, управляли Церквою наче патріархи, користуючись патріаршими правами по взору інших Східних Церков. Вони були свідомі, що патріархат Церкви – це видимий знак зрілості і самобутності помісної Церкви та могутній чинник в церковному і народному житті.

У 1975 році він же започакував процес фактичного творення патріархату УГКЦ, який триває й досі.

Коли 1991 року постала незалежна Українська держава, свій рух до патріархату відновило й українське православ'я. Між православними Церквами немає однозначності щодо способу досягнення патрі-

аршого статусу: одні вибрали шлях самопроголошення його (як-от УАПЦ у 1991 році), інші віддають перевагу шляху через «дарування автокефалії». Натомість спільним є те, що усі спадкоємці історичної Київської Церкви в Україні визнають, що вона дозріла для досягнення патріаршого статусу. Практичне втілення патріархальної ідеї в обох – греко-католицькій і православній – гілках Київської Церкви виразно свідчить також про те, що ця ідея насправді має понадконфесійну природу. У цьому випадку навіть найменший успіх однієї з гілок водночас стає успіхом усіх, оскільки крок за кроком прокладає шлях до кінцевої мети – патріархату єдиного, сопричасного.

Останнє двадцятиліття засвідчило, що домогтися визнання патріархатів, проголошених нащадками Київської Церкви, не легко. Що в цій ситуації робити спадкоємцям Святоволодимирового Хрещення в Україні: впадати в розпач? знеохочуватися? жити в серці образу на уявних винуватців?

Передусім цей виклик вимагає від нас і духовного гарту, і євангельського смирення. Зокрема, ми, греко-католики, мусимо зрозуміти тих, для кого проголошений нашою Церквою патріархат видається порушенням освячених часом еклезіальних традицій, і невтомно переконувати їх, що це – воля її Божого народу упродовж уже чотирьох століть. Водночас ми покликані сповнити заповіт Патріарха Йосифа: «Ніколи не відмовляйтеся від Патріархату своєї Страдної Церкви, ви ж живі, існуючі її діти!» Це завдання передбачає, що ми мали б із розумінням, але при цьому й наполегливо переконувати світову християнську спільноту, що Києво-Галицький патріархат міг би стати «серцем» для західної та східної «легень» одного Тіла Церкви Христової, або, як про це писав Патріарх Йосиф, «[об'єднаний] Київський Патріархат мав бути, і з певністю став би ним, рятунком церковної єдності у Вселенській Христовій Церкві і рятунком нашої української, церковної і національної єдності» (Заповіт).

Проте всього цього було би все-таки замало. Прислухаймося знову до голосів автора «Заповіт»:

Завершення [окремих помісних східних] Церков патріаршим вінцем було завжди овочем дозрілої християнської свідомості у Божому люді, у всіх його складових частинах, у свідомості духівництва і пастирів,

причому свідомість мирян, отого духовного стада, довіреного їхньому пастирському служінню, зіграла неабияку роль. Бо тільки дозріла свідомість своїх власних церковних і національних скарбів, своїх культурних та історичних надбань і цінностей, своїх трудів і жертв, що виходили в скарбницю цілої Вселенської Христової Церкви, створювали тверду основу для патріархату!

Іншими словами, великих наших цілей, зокрема патріархату, ми осягнемо не інакше, як працею над нашим духом, який повинен бути гідним цих великих завдань. Патріархат є для нашого Божого народу не самоціллю і не політично умотивованою метою. У ньому зосереджені питання не лише устрою Церкви, а й єдності її Божого народу та його святості. Тому не дивно, що в епіграф до цього розділу винесено відомий новозавітний вислів: «Ось нове творю все». До «творення нового» нас спонукають особливості нашої геополітичної та екуменічної ситуації, а головне – ті духовні виклики, які стоять перед нами. Отож нашим завданням є не лише вимурувати «стіни» патріархату, а й наповнити їх живим вогнем нашої віри – і тоді наша патріарша «оселя» буде визнана у світі як благословенна Богом. Саме це й мали на увазі наші єпископи, звертаючись із Пастирським посланням «Про утвердження патріаршого устрою Української Греко-Католицької Церкви» (2004) до вірних:

Патріарший статус Церкви – це не тільки декрет Синоду Єпископів, підтверджений визнанням Святішого Отця. Це передусім преображене життя Божого народу, який усвідомлює свої нові обов'язки та відповідальності. Завданням усієї Церкви є невтомно працювати над таким преображенням.

«І будете мені свідками... аж до краю землі»

Мої очі бачили твоє спасіння, що ти приготував перед усіма народами (Лк. 2, 30–31).

Як уже було сказано, до практичної реалізації своїх патріарших устремлінь наша Церква приступила на поселеннях, коли вірні в Україні були брутално позбавлені права на існування. Та жертвна місія,

яку взяли на себе наші країни у вільних частинах світу, викликає в наших серцях почуття великої вдячності та спонукає нас придивитися ближче до цієї сторінки нашої церковної історії та сучасного буття Церкви.

Починаючи з кінця XIX століття Бог у своєму Промислі повів нашу Церкву і народ зовсім новими шляхами, простеляючи їх далеко поза межі рідної землі. Відтоді й дотепер мільйони наших співвітчизників покидали і покидають свій дім, волею чи неволею опиняючись далеко від України, практично на всіх континентах нашої планети. Такими дивними Божими шляхами – головне через мирян, а згодом і через своїх священнослужителів – дісталася Київська Церква й до народів і культур, до яких ніколи раніше не йшла і серед яких ніколи не сподівалася працювати.

Реагуючи насамперед на духовні потреби українських заробітчан та переселенців, уже Митрополит Сильвестр (Сембратович) доклав чимало зусиль, щоб послати до вірних своєї Церкви греко-католицьких душпастирів. Стараннями Митрополита Андрея, який двічі особисто відвідав заокеанські поселення, наші одновірці отримали й своїх архиєпископів: Владику Сотера (Ортинського) у Сполучених Штатах Америки (1907) та блаж. священномученика Микиту (Будку) у Канаді (1912). Після Другої світової війни, коли до першої та другої хвиль заробітчанської еміграції додалася справжня лавина політичних скитальців, греко-католицькі єпархії у цих державах було піднесено до рангу митрополій, а ієрархічні структури УГКЦ поширено на Південну Америку, Західну Європу та Австралію.

Динамічний розвиток українського церковного життя на поселеннях мав важливе значення з огляду на несприятливі умови на рідних землях, особливо після того, як внаслідок тоталітарного насилля Греко-Католицьку Церкву було заборонено в Україні та в інших державах комуністичного блоку. Неоціненною є допомога, яку надала Церква на поселеннях своїй приреченій на мовчання Церкві на батьківських землях, ставши її голосом у вільному світі. Цього року, відзначаючи 20-ліття легалізації нашої Церкви, ми не раз вдячно згадували, як спрагло припадали вірні катакомбної Церкви до своїх радіоприймачів, з яких через передачі Радіо Ватикану до них линули

рідний літургійний спів і теплі слова духовної підтримки. Ми вдячно відзначали також, що Церква на поселеннях немало спричинилася до виходу УГКЦ з підпілля наприкінці 80-х років XX століття і до розбудови її структур упродовж подальшого двадцятиліття релігійної свободи.

Відтоді ситуація Церкви разюче змінилася, і у своєму Посланні з приводу 60-ї річниці Львівського псевдособору 1946 року Синод Єпископів Церкви на матірних землях відзначив:

Сподіваємося, що тепер Українська Греко-Католицька Церква, поступово розвинувши можливості душпастирської опіки й послідовно відстоюючи право на релігійну свободу на всіх теренах колишнього Радянського Союзу, зможе відновити свій духовний зв'язок і належно послужити тим своїм вірним, які цього бажать.

Ці слова, звернені передусім до греко-католиків у країнах їхнього новітнього розселення (включно з Росією й Казахстаном), цілком закономірно можна віднести й до вірних нашої Церкви на всіх залюднених континентах. Зміцнення духовного зв'язку й розбудова тісніших взаємин мають стати плодами здобутої свободи й відновленого чуття єдиної християнської родини.

Проте тут укотре виринає запитання: як це правильно робити? І тут знову може прислужитися досвід історії та приклад наших великих попередників. Зокрема, слуга Божий Андрей (Шептицький) не лише ініціював проведення спільних нарад греко-католицьких єпископів для узгодження найважливіших питань розвитку богослужбового життя чи вдосконалення канонічного правопорядку, а й не переставав від імені «єпископів Галицької церковної провінції» закликати «передовсім преосвящених єпископов нашого обряду й наш нарід Закарпатської Русі, Югославії, Сполучених Держав Північної Америки й Канади, Румунії й Бразилії», а також «вірних наших єпархій, а відтак і розпошених по цілому майже світі емігрантів» уникати «всього того, що ділить і роз'єднує», а шукати «всюди того, що лучить і єднає» (Спільне послання до 950-ліття Хрещення Русі-України, 1938 рік).

Після визволення з ув'язнення Патріарх Йосиф доклав великих зусиль, щоб згуртувати «в розсіянні суцях», скликаючи конференції греко-католицьких єпископів, а згодом і Синоди помісної УГКЦ, «щоб злучити те розсіяне стадо воедино, об'єднати його біля свого Глави

і Батька, щоб цьому об'єднанню дати вияв в нашому традиційному правлінні, в священних церковних Синодах» (Послання з нагоди завершення 90 літ життя).

Для Патріарха була безсумнівною нерозривна єдність УГКЦ в усьому світі:

В єдності рятуйте нашу Церкву від загибелі і руїни! Нехай Ваша єдність, єдність всього єпископату Української Католицької Церкви, буде стимулом і надхнінням для всіх тих пастирів, духовників і мирян, яких батьків і прадідів родила Церква-Мати, Київська митрополія (Заповіт).

На його переконання, всі діти цієї Церкви, хоч куди закинула їх доля, втішаються духовними скарбами тисячолітнього київського християнства. Водночас вони покликані плекати свою церковно-історичну традицію у контексті культур країн свого поселення. Тому перед ними стоїть нелегке завдання, щоб, належно представляючи свою традицію, збагатити культури своїх нових батьківщин. Своєю чергою, органічно синтезуючи цінні елементи місцевих культур, УГКЦ може ширше відкритися на духовні запити інших народів, давати на них відповіді на підставі київської традиції.

Отож, підхід Ісповідника віри Патріарха Йосифа до розуміння сучасної УГКЦ є справді пророчим. З одного боку, він дає змогу уникнути надмірної централізації, наслідком якої було би зведення Церкви на поселеннях до українських анклавів, які перебувають у релігійно-культурному гетто, штучно ізольованому від повноцінного життя в новій країні та приреченому на асиміляцію. З другого боку, збереження єдності Церкви в Україні із ієрархією та спільнотами вірних поза її межами дає змогу завжди ділитися з ними своїми скарбами, а їм – щедро черпати з її віковичного джерела і завдяки цьому продовжувати духовно приваблювати до себе нові покоління вірних та відкрити для себе глобальні духовні, культурні й цивілізаційні перспективи.

Єдиним вознесеним духом до єдиного Бога

Я зроблю з них один народ на моїй землі, на горах ізраїльських... вони не будуть більше двома народами, і не будуть більш розоділені на два царства... Вони будуть моїм народом, а Я – їхнім Богом! (Єз. 37, 21–23).

Останніми роками в Україні розгорнулася широка дискусія щодо проблеми Київської Церкви, тобто об'єднання нинішніх Церков давньої київської традиції в одну Київську Церкву. Точиться ця дискусія і в середовищі греко-католиків – і, як це буває завжди при осмисленні чогось незвичного, не бракує критицизму. Одні вбачають у цій позиції нездійсненну утопію, інші – «зраду».

Проте високі ідеї тому й називаються так, що для свого осмислення вимагають певної висоти духу. Бо приземлений дух неспроможний сягнути за найближчі обрії. Чи не називали «зрадою Закону», скажімо, вчинок Христа, коли Він зайшов у хату до митаря Закхея (Лк. 19, 1–10)? І тільки ті, хто зумів осягнути велич Христового посланництва, могли знайти й несуперечливе пояснення Його несподіваним крокам. Так і сьогодні перешкоди для об'єднання українських Церков цілком очевидні, а загрози – безсумнівні. Ми повинні їх бачити і їх враховувати. І все ж бачити лише їх – це ніби віддати себе земному тяжінню, принувши свій дух до присадибного тину.

Чи є ідея єдиної Київської Церкви новою й досі незнаною? Прислухаймося до голосів наших славних попередників.

Митрополит Андрей (Шептицький): Релігійна єдність була б могутнім товчком в осягненні національної єдності. Тому, думаю, що кожний український патріот повинен зробити все, що може, до здійснення такої релігійної єдності (Лист до всіх Високопреосвящених і Преосвящених православних архиєреїв в Україні і на Українських Землях, грудень 1941).

Патріарх Йосиф (Сліпий): Найближчими нам за вірою і кров'ю є наші православні брати. Нас єднає традиція рідного християнства, спільні церковні і народні звичаї, спільна двотисячолітня культура! Нас єднає спільне змагання за самобутність рідної Церкви, за її

Повноту, якої видимим знаком буде єдиний Патріархат Української Церкви! (Заповіт).

Чуючи ці голоси з минулого й ніколи не забуваючи про ці заповіді, наша Церква упродовж останнього часу розробила цілу низку документів, у яких крок за кроком формулювала й уточнювала своє нинішнє розуміння нашого історичного завдання – «поєднання Русі з Руссю».

Так, уже в першому з цієї серії документі – «Концепції єкуменічної позиції Української Греко-Католицької Церкви» – були сформульовані засадничі положення, які слугували відправними точками у нашому русі вперед. Зважаючи на тему, яку обговорюємо, наведемо, зокрема, такі положення:

Церковна єдність із Вселенським Архиєреєм стала однією з фундаментальних засад ідентичності УГКЦ, а тому будь-які подальші єкуменічні кроки не можуть підважувати значення цієї єдності й мають розбудовуватися з її урахуванням (17).

УГКЦ виходить із засади, що всі три Церкви [УПЦ, УПЦ КП та УАПЦ] мають спільну історичну спадщину Київської Церкви (32).

УГКЦ, проте, не вважає нинішні поділи в православ'ї в Україні бажаними чи узаконеними. Навпаки, УГКЦ вітатиме будь-які кроки до всеправославного примирення в Україні та об'єднання нинішніх гілок православ'я в одну Православну Церкву, вважаючи, що таке примирення та об'єднання стануть важливими чинниками на шляху духовного відродження України (33).

Наступною важливою віхою стало Послання з нагоди повернення осідку предстоятеля УГКЦ до Києва «Один Божий народ у краї на Київських горах» (2004). Тут згадані вище положення знайшли не лише підтвердження, а й логічне концептуальне продовження:

Кожна конфесійна гілка Київської Церкви, історично близька до одного з християнських центрів, не мусить втрачати свої освячені часом конфесійні зв'язки. Сьогодні можна переконано стверджувати, що вимога розірвати ті чи ті зв'язки, яку так часто озвучували в історії України, довела свою неспроможність. Як уже зазначалося вище, заміна юрисдикційної підлеглості на сопричасне сестринство дало б можливість не лише зберегти цінні аспекти дотеперішніх зв'язків, а й збагатити ними спільну скарбницю Київської Церкви (II.2).

Цілком очевидно, що, подаючи такі несподівані, а для когось і революційні пропозиції, треба було уточнити мотивацію, яка за ними стоїть, і передумови, що їх вони передбачають. У цьому документі це зроблено так:

По-перше, нинішні особливості української церковної ситуації слід трактувати не як порушення єдино можливого міжцерковного порядку, а як процеси, детерміновані природним розвитком українських Церков... По-друге, надійний християнський мир в Україні – передумову подальшого екуменічного діалогу – можна забезпечити лише на шляху врахування інтересів кожної із зацікавлених сторін... По-третє, на зміну монопольним спробам вирішити проблему єдиної помісної Церкви в Україні на користь якоїсь однієї з конфесій має прийти об'єднання зусиль усієї християнської спільноти. Цивілізоване вирішення долі Київської Церкви може стати справжньою «лабораторією екуменізму» (Іван Павло II), позбавленого ультимативності й словненого духом співпраці та партнерства. Гармонійні, інклюзивні форми об'єднання Київської Церкви (наприклад, у формі єдиного Патріархату – наскрізній історичній візії українців ще з XVII століття) завдяки унікальній сопричасній відкритості могли б стати шансом для центрів християнства зустрітися на його терені, щоб врешті-решт знайти нові екуменічні моделі порозуміння... (II.4).

Цей документ не залишився непоміченим в Україні, і чи не вперше у новітній час з православного боку почали надходити певні офіційні й неофіційні відгуки. Стало зрозуміло, що запропонована УГКЦ «інклюзивна» модель Київської Церкви потребує огранення в суто еклезіальних і богословських термінах. Це було зроблено 2008 року у Зверненні до Предстоятелів українських Православних Церков, зокрема було подано важливе богословське підґрунтя греко-католицького розуміння єдиної помісної Української (Київської) Церкви:

Єдина помісна Українська Церква воскресне сопричастям Церков київської традиції, які самі себе і одна одну вважають спадкоємцями Святоволодимирового Хрещення. Кожна з Церков іпостасно-самобутня у власному очоленні і священноначаллі, кожна рівна у звершенні таїнства спасіння (2).

Ініціативи УГКЦ щодо обговорення шляхів відродження Київської Церкви стимулюють внутрішньоправославні процеси, але не є їх єдиною причиною. Пошук шляхів відродження Київської Церкви охопив сьогодні усі її нинішні гілки, що, безсумнівно, є важливим «знаком часу». Щоправда, пропозиції українських православних обмежуються лише створенням єдиної помісної Української Православної Церкви. До пропозиції УГКЦ, яка передбачає вихід за вузькоконфесійні рамки, українські православні ставляться з осторогою, оскільки в ній вони вбачають давню модель «уніатизму». Це свідчить про те, що в Україні визріла серйозна потреба усвідомити різницю між «уніатизмом» як конфесійним підляганням і сопричасною єдністю рівних у гідності Церков.

Утім, певні сумніви виникають з обох боків: якщо православні трактують будь-яку єдність з греко-католиками як відступ від ортодоксії, то греко- і римо-католики часом побоюються, що ця понадконфесійна модель може підважити єдність греко-католиків із Єпископом Рима. Відповідь на ці тривоги повинні дати, звичайно ж, ми самі через іспит нашого сумління.

Корисним для нас, греко-католиків, і тут було б звірити свою позицію з візією наших попередників.

Митрополит Андрей (Шептицький): Я не протиставляю католиків і православних... Я тільки хочу сказати, що любов у католиків чи православних діє у напрямі поєднання, а все те, що по обидвох сторонах є ненавистю, браком любові... діє за роз'єднанням (Заключне слово на Унійному тижні в Брюсселі, 1925 рік).

Можна було говорити про різні способи порозуміння без зливання в одно віросповідання. Можна було подумати й про злуку православних віроісповідань із греко-католицьким... Я хотів, аби приналежні до різних віросповідань старались до себе взаємно наблизитися, заховуючи, очевидно, свою окремішність (Лист до української православної інтелігенції, 1942 рік).

Патріарх Йосиф (Сліпий): Найчисленніші Церкви в нас є Православна й Католицька, і, безсторонньо кажучи, нема між нами суттєвої догматичної різниці, як це вказують теологічні студії і свідчить історія. Правду кажучи, розлам і поділ є піддержувані тільки

ззовні, від тих, які знають, що тим ослаблюють Український Нарід і Церкву... Будьмо собою! Дивімося на своє власне духовне добро, на спасіння наших душ – і тоді буде між нами єдність, в першу чергу на церковному полі, а опісля на національному і державному! (Послання «Про поєднання у Христі», Рим, 3 червня 1976 року).

Отже, і в цьому випадку нинішні об'єднавчі візії та зусилля, які виходять з середовища нашої Церкви, не суперечать традиційному самоусвідомленню Церкви, що вироблялося упродовж попередніх століть. Своїми пропозиціями ми не творимо якоїсь нової тоталітарної «імперії» чи конфесійної «цивілізації», яка б претендувала на роль Четвертого Рима. Особливістю пропонованої УГКЦ візії Київської Церкви якраз і є прагнення жити нарешті в мирі зі своїми сусідами.

Замість монопольного володіння християнською Україною, що було характерним знаком минулих епох, ми пропонуємо сопричасну єдність сьогодні ще поділеної Київської Церкви. Однак ця єдність, щоб принести в Україну мир і порозуміння, мусить вирости зсередини, у лоні кожної гілки Київської Церкви. Власне цей процес і започаткувався 1989 року, що став визначальною віхою в житті як греко-католиків, так і православних в Україні. Цей шлях буде непростий, він знатиме вагання й, можливо, відступи, але, як засвідчує наша історія, він насправді невідворотний, бо проліг через жертву і мучеництво, силу духу й висоту помислів, вогонь віри і щирість молитви.

Благословення Господнє на вас!

*В імені Синоду єпископів
Української Греко-Католицької Церкви*

+ ЛЮБОМИР

*Дано у Києві, при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
8 грудня 2009 року Божого*

Г. Пастирський лист Блаженнішого Святослава до духовенства, монашества і усіх вірних УГКЦ «ЖИВА ПАРАФІЯ – МІСЦЕ ЗУСТРІЧІ З ЖИВИМ ХРИСТОМ»

Дорогі у Христі!

Вступ

Господь наш Ісус Христос перед вознесінням на небо звернувся до своїх учнів із закликом: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, християчи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 18–20). Цей заклик Христа звіщати Добру Новину стосується не лише перших Христових учнів – апостолів, він зобов'язує Церкву в усі часи, аж до кінця віків. Українська Греко-Католицька Церква, здійснюючи це доручення Божественного Спасителя, п'ять років тому вустами єпископів Священного Синоду окреслила мету свого служіння як «Святість об'єданого Божого люду». Святість – це Божий дар, покликання кожного християнина. «Це ж саме воля Божа: освячення ваше», – нагадує св. Павло в Посланні до солунян (1 Сол. 4, 2–3).

Місцем, де найчастіше зароджується, зростає і дозріває святість християнина, є парафія. Тому Синод Єпископів УГКЦ 2011 року, бажаючи духовного відновлення всієї нашої Церкви, звернув особливу увагу на парафію – основну частку Божого люду, яка під проводом єпископа як свого отця і вчителя віри, змагає до святості. Програма, що її затвердив Священний Синод, називається «Жива парафія – місце зустрічі з живим Христом». Завданням цієї душпастирської програми є допомогти всім вірним нашої Церкви навчитися «жити на владу Боже» (1 Сол. 4, 1), щоб таким чином зростати у святості і в єдності в Ісусі Христі.

Над основними складовими елементами живої парафії хотів би я застановитися в цьому Пастирському посланні.

Боже Слово

«Слово Христове нехай у вас перебуває щедро: навчайтесь у всякій мудрості й напоумляйте одні одних», – настановляє нас св. Павло

в Посланні до колосян (Кол. 3, 16). Через Боже Слово ми пізнаємо Христа, зустрічаємося з Ним і входимо у живі відносини з Ним. «Незнання Святого Письма – це незнання Христа», – казав св. Єронім. Ми хочемо в наших парафіях наслідувати перших християн, щоб Слово Боже стало основою нашого церковного, парафіяльного, родинного, суспільного і особистого буття. Наполегливо заохочую душпастирів до належної підготовки проповіді на основі проголошеного Божого Слова, так щоб це Слово ставало «живим і діяльним» в житті ваших парафіян, здатним кормити їх, давати їм відповіді на актуальні проблеми сьогодення та надихати їх на служіння.

Боже Слово має принести видимі плоди у нашому щоденному житті, бо лише ті, хто це Слово зберігає, тобто виконує, назвуться блаженними у Господа (пор. Лк. 11, 28). У наших парафіях не повинно бути жодної родини, яка б не мала Біблії. Всіх вірних закликаю до щоденного читання Святого Письма, найкраще – через участь у біблійних гуртках при парафії та через молитовне читання вдома. Ще одною незамінною книжкою для нашого духовного зростання має стати нещодавно проголошений Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» як підручник віри для всіх вірних нашої Церкви – дітей, молоді й дорослих. Митрополит Андрей (Шептицький) називав Катехизм фундаментом християнського життя.

При цій нагоді прагну підкреслити, що кожен віруючий має обов'язок щоразу глибше пізнавати правди святої віри протягом усього свого життя, а духовенство не має права уникати обов'язку навчати віри своїх вірних не лише проповіддю, але й катехитичним служінням. Коли йдеться про катехизацію, то в нашому розумінні – це постійний процес входження в таїнство Церкви, який стосується не лише дітей, які готуються до прийняття Святих Таїнств. Постійна і безперервна у віковому сенсі катехизація дітей, молоді, дорослих і старших – необхідна умова живої парафії. Наостанок підкреслю, що так само як і Святе Письмо, Катехизм нашої Церкви має бути настільною книгою кожного члена наших спільнот, оскільки він є дуже цінною допомогою для правильного розуміння і читання Божого Слова.

Святі таїнства і молитва

Боже Слово є основою християнського життя, а його джерелом і водночас вершиною – пресвята Євхаристія. Зібрана на Божественній Літургії парафіяльна громада єднається зі своїм невидимим Головою – Христом, і з усіма святими й ангелами, творячи в такий спосіб таїнственне єднання неба й землі, дочасності й вічності. Служба Божа, яку законно поставлений священник служить у єдності та від імені свого єпископа, є також часом будівництва Церкви – Тіла Христового, Головою якого є сам Господь. Немає ціннішого моменту в нашому земному житті, як Служба Божа. Тому свята неділя, день Господній, має бути в пошані кожного християнина, а участь у Святій Літургії повинна вважатися не обов'язком, що його мусимо виконати з наказу Церкви, натомість прийняттям дару від самого нашого Господа, який прагне зустрітися з нами, щоб наповнити нас своєю благодаттю і любов'ю. «Не можемо жити без неділі!» – заявляли християни перших століть і радше йшли на мученицьку смерть, ніж погоджувалися під тиском поган працювати в неділю. Це гасло мусимо зробити своїм і ми, християни XXI століття, та наполегливо оберігати святість і недоторканність дня Господнього.

Члени живої парафії беруть живу участь у святих таїнствах, регулярно, по змозі навіть щодня, збираються на Богослужіння, щоб прославити Небесного Отця, щоби часто сповідатися і приймати святе Причастя. У живій парафії прицерковні організації поєднують свою діяльність з молитвою, черпаючи з неї силу і натхнення. Не менш важливою є також наша приватна молитва – особиста і родинна, яка слугує продовженням церковної літургійної молитви. Наші парафії, а в них наші сім'ї мають знову стати школою молитви для всіх вірних.

Служіння ближньому

Ще одним важливим елементом, який виражає внутрішню природу Церкви та виявляє, наскільки живою є та чи інша парафія, – це діяконія, або служіння любові чи «харитативна діяльність». Це служіння ближньому впливає з нашого закорінення в Христі. Діяльна любов ближнього є покликанням і завданням кожного без винятку християнина. Лише віра, чинна любов'ю, провадить до спасіння (пор. Гал. 5, 6).

Натомість віра без діл – мертва (пор. Як. 2, 26). «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших, ви мені зробили» (Мт. 25, 40), – каже Господь Ісус.

Погляньмо навколо себе: скільки у світі є нещастя і убогості, самотності і смутку, болю і страждання! Всі ці прикрі явища нашого земного життя – це для нас запрошення до чинної любові, яка є виявом живої віри. Господь хоче відкрити наші очі на нужду світу, щоб ми навчилися по-справжньому любити і виявляли нашим ближнім Божу любов – увагою до них, сердечним співчуттям, підтримкою, словом потіхи і розради, а головно, ділами милосердя. Лише тоді зможемо вважатися живими християнами, а наші парафії стануть місцем, де піклуються про сироту, заступаються за вдову, допомагають убогому і розділяють страждання із хворими. Так об'являтимемо світові материнське обличчя Церкви та станемо живим знаком присутності Бога серед людей, згідно зі словами св. Августина: «Якщо бачиш любов, бачиш Пресвяту Трійцю».

Провід

Парафія – це спільнота вірних, які під проводом єпископа з душпастирями здійснюють своє покликання до єднання з Богом-Отцем через Господа Ісуса Христа у Святому Дусі. Господь Ісус безнастанно діє в наших спільнотах через Святого Духа, посилаючи Його дари на розбудову і зростання свого Тіла. Святий Павло навчає про це так: «І він [Христос] сам настановив одних апостолами, інших – про роками, ще інших – євангелистами і пастирями, і вчителями, для вдосконалення святих на діло служби, на будовання Христового тіла, аж поки ми всі не дійдемо до єдності в вірі й до повного спізнання Божого Сина, до звершености мужа, до міри повного зросту повноти Христа» (Еф. 4, 11–13). Церковний провід парафіяльної спільноти звершується під проводом єпископа як голови і отця. А кожна парафія має бути організованою спільнотою, в якій під опікою свого пароха та у співпраці з ним кожен служить іншому тим даром, що його дістав від Господа.

Отже, церковний провід не є виконанням певного адміністративного уряду, а передусім – служінням Богові та ближньому. На практиці

це означає, що в живій парафії має бути діяльною парафіяльна і душпастирська рада. Окрім цього, в парафії слід мати добре сформованих і зрілих співпрацівників священика, які допомагатимуть йому провадити катехитичні школи, церковні братства, благодійні заклади, молодіжні організації і молитовні групи. Одним із найважливіших обов'язків проводу парафіяльної спільноти є розпізнавання Божої волі та пошуки найкращих способів втілення її в життя.

Плекання і служіння єдності

Діяння святих апостолів показують глибоку єдність, яка існувала між членами першої спільноти Христових учнів: «Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось з того, що кому належало, але все в них було спільне» (4, 32). Цей духовний стан першої християнської спільноти можна виразити словом «сопричастя/койнонія», що вказує на єдність, згоду та співжиття. Бути Церквою – це перебувати в сопричасті Святого Духа, в благодаті Господа Ісуса і в любові Бога-Отця. Єдність Церкви є, такими чином, іконою єдності осіб Пресвятої Трійці. Ця єдність проявляється на різних рівнях: на рівні Вселенської і помісної Церкви, єпархії та окремої парафії. Трапляється, що через нашу неміч і гріховність ми не віддзеркалюємо цієї єдності. Будучи свідомими цього, всі ми маємо цінувати і плекати її, зберігаючи повне сопричастя з наступником апостола Петра – Святішим Отцем, з ієрархією нашої Церкви, з місцевими єпископами та душпастирями, які діють від їхнього імені.

Парафія є спільнотою спільнот. У ній існують різні молитовні групи, братства та молодіжні організації. Всі вони покликані укріплювати єдність і любов між членами парафіяльної спільноти. Підтримуючи одні одних молитвою, обмінюючись Божими дарами та співпрацюючи в дусі Христового служіння, зможемо втілювати у життя синодальну програму «Святість об'єданого люду Божого».

Ми не можемо бути байдужими до того, що діти Володимирового Хрещення нині поділені й відчужені між собою. Христос на Тайній вечері молився до Отця Небесного за своїх учнів, «щоб усі були одно» (Ів. 17, 21). У світлі цих Христових слів нині бажаю щиро попросити вас усіх: молімося за єдність Церкви, молімося за поєднання

усіх Церков київської традиції, а насамперед, у душі Христової любові намагаймося уникати будь-яких висловів чи дій, які могли б завдати шкоди нашим братам і сестрам у Христі чи образити їх. Хоч часом ми самі стаємо об'єктами наругу і утисків, не піддаваймося спокусі відповідати злом на зло. Для нас нехай стане заповітом молитва Христа за своїх кривдників і повчання апостола народів: «Не дозволяй, щоб зло тебе перемогло, але перемагай зло добром» (Рим. 12, 21).

Місійний дух парафіяльної спільноти

Ісус Христос сказав до своїх учнів: «Ви – сіль землі... Ви – світло світу» (Мт. 5, 13–14), – і тим самим закликав нас виходити за межі нашої церковної спільноти, щоб нести у світ Христову науку, щоб перемінювати світ Христовим Духом. Відновлена Святим Духом церковна спільнота самим своїм буттям стає живою проповіддю Христа, присутнього у ній. Тут доречно згадати один із улюблених висловів блаженного Папи Івана XXIII, що «парафія – це «криниця посеред села», до якої усі приходять, щоб втамувати спрагу». Бажаємо, щоб наші парафії ставали такими духовними криницями, щоб до них горнулися люди та знаходили покріплення і силу, любов і благодать, одне слово – спасіння.

Повертаючись до Господнього заклику, яким ми починали це Послання, зауважимо: Ісус Христос навчає нас, що маємо бути готовими свідчити про Нього не лише своїм життям, а й словом. Сьогодні нерідко трапляється, що християни соромляться визнати свою віру, приховують її мовчанкою і пасивністю там, де треба відважно боронити Христову Церкву та стати на захист прав і гідності людини. Наші душпастирські ініціативи, катехизація, Богослужіння, читання Слова Божого тощо мають зробити нас стійкими й непохитними у вірі, а також завжди готовими «дати відповідь кожному, хто у нас вимагає справоздання про нашу надію» (пор. 1 Пет. 3, 15).

З особливим визнанням і подякою хотів би згадати сьогодні тих священників та богопосвячених осіб, які, керуючись місійним духом, несуть духовну опіку нашим вірним поза межами матірньої землі, зокрема емігрантам, як рівно ж тим, хто звіщає Боже Слово в'язням, військовослужбовцям та усім, котрі ще не пізнали і не зустріли Христа.

Вся Церква повинна підтримувати їх та молитися за силу Духа для них у цьому важливому служінні.

Дорогі у Христі! Слухаючи чи читаючи ці рядки, не один з вас, можливо, подумав: хто ж має здійснювати ці такі важливі й потрібні завдання? Хто повинен подбати про те, щоб наші парафії були справді живими? Може, єпископ? Може, наш парох разом з іншими душпастирями? Може, ще трохи катехити чи богопосвячені особи, якщо їхній монастир знаходиться на території парафії? Відповідь на ці запитання проста: за оживлення парафії несе відповідальність кожен із нас. Заповіді Христові стосуються всіх без винятку вірних. Всі ми творимо Єдину, Святу, Соборну і Апостольську Церкву. Тому всі маємо бути «живими каменями» у будівлі нашої парафії, яка є втіленням цієї Церкви в нашій місцевості.

Тому закликаю вас усіх: відчиніть двері своїх душ і домівок Христові, дозволяйте Його Святому Духові вас перемінити, очистити і скрипити Божою любов'ю! Запрошую усіх – мирян, богопосвячених осіб і духовенство – до оновлення нашого церковного буття на рідних землях і на поселеннях. Скриплені Божою благодаттю та довірою до Його Святого Провидіння, яке впродовж віків провадить нашу Церкву, берімося до праці!

Поручаю всіх вас, дорогі у Христі, материнському заступництву Пресвятої Богородиці. Вона, наша Небесна Ненька, нехай провадить нас до свого Божественного Сина! Нехай моляться за нас святі покровителі української землі, а особливо – блаженні новомученики минулого століття. Вони ціною важких страждань, а часто найвищою жертвою власного життя, робили нашу катакомбну Церкву справді живою і життєдайною. Їхній приклад і їхнє заступництво нехай будуть для нас знаком надії та запорукою Господнього благословення у нашій праці.

+ СВЯТОСЛАВ

*Дано у Києві, при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
2 грудня 2011 року Божого*

Д. ПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ
Синоду Єпископів Української Греко-Католицької Церкви
до вірних з нагоди 120-літнього ювілею
Патріарха Йосифа (Сліпого)

Дорогі у Христі!

Кожен ювілей наших слуг Божих та ісповідників віри – це не лише добра нагода соборно згадати їхні імена і всім Божим народом нашої Церкви помолитися за упокій їхніх душ та просити Бога про їхню прославу на землі: ми робимо це постійно. Відзначення ювілеїв – це також і духовний привілей нового спілкування зі світочами нашої церковної історії, що здійснюється через читання їхнього слова та осмислення їхнього чину. Це робить нас причасниками їхньої мудрості та вдячними спадкоємцями їхнього досвіду.

Цього року наша Церква відзначає 120-річчя з дня народження ісповідника віри Патріарха Йосифа (Сліпого). Хоча вказана дата є тризначним числом, це не повинно нас бентежити: Патріарх Йосиф – наш сучасник! У цьому легко переконалися, коли зануритися в обставини його життя чи ознайомитися з його пастирським словом. Своєю візією майбутнього він на кілька десятиліть випередив свою епоху – щоб опинитися поруч із нами в нашому сьогоденні.

Розгляньмо на початку один малопомітний, але знаменний приклад із його біографії. Тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомий рік... Йосиф (Сліпий), вже як Митрополит, перебуває на засланні в с. Маклаково Красноярського краю. Неволя, утиски, заборона священнодіяти. Як багато людей із нинішнім способом мислення мріяли б у його ситуації бодай повернутися до рідного краю і тихенько дожити свого віку, щоб нічим не зачепити страшного карального маховика. А Митрополит Йосиф пише в той час послання з несподіваною, але промовистою назвою: «Великого бажайте!». Чи було це послання скероване до його ровесників? Формально, так. Але чи треба було нагадувати про велич бажань тим його землякам, які тоді масово йшли на великі жертви в ім'я найвищих народних святинь? Чи не це посланням до нас, людей нинішнього часу, в якому модно бажа-

ти «усе і відразу», в якому щоразу менше розрізняють добро і зло, сакральне і брудне, велике і нище?

Як сказано вже, людина росте зі своїми задумами і своїми плямами. Високі пориви її підносять, а низькі і грішні похоті руйнують. Правда, не кожний вродився генієм і не кожному дав Бог довершувати спасенні діла і повертати умовинами часу, немов коловоротом, але кожному дано бажати «великого», молити Бога про те, помагати посилено у великих духових будовах, бо з дрібних цегол виростає гігант. Кожний може чинити добре, а в кожному доброму є і велике. Людина може вчинити проминаюче заслуженим для вічності і в часовому зловити вічне!

Патріарх Йосиф був живим втіленням долі Української Церкви і нашого народу в ХХ столітті – його, як і багатьох інших, було незаконно позбавлено свободи збиратися із одновірцями. Його, як і мільйони українців, прирекли на тортури в катівнях НКВД/КГБ і на мучеництво в ГУЛАГу. Але якщо в ув'язненні він був «німим свідком Церкви» («Заповіт»), то згодом, уже на поселеннях, він став голосом «мовчазної Церкви» та її духовною опорою, ніколи не забуваючи про тих своїх земляків, які й далі каралися в неволі:

Лечу думками до всіх моїх братів в Україні... до тих, що страждають на волі, і до тих, що караються у в'язницях, тюрмах, у таборах невідсильної праці... Між ними бачу нових борців, науковців, письменників, мистців, селян, робітників. Бачу між ними іскателів істини й оборонців справедливості. Чую їхній голос в обороні основних прав людини і людської спільноти. З подивом гляджу на них, як вони боронять своє українське слово, збагачують свою українську культуру, як усіма силами свого ума і серця рятують українську душу. І сострадаю з ними всіма, бо їх за те переслідують як злочинців (Заповіт).

Усі ці слова сказані й до нас – до тих, кому доводиться жити в умовах вибіркового правосуддя, дедалі більших обмежень у праві на зібрання й демонстрації, на отримання та поширювання правдивої інформації, у час витіснення національної мови та культури із суспільного життя. В Україні, на жаль, не припиняється лиха традиція зловживання владою і зневажання гідності людини, порушення національних, культурних і релігійних прав, гребування своїм, рідним, що супроводжується погонєю за почестями й жадобою влади.

Але цьому протистоїть традиція «сострадання» – солідарності з тими, хто в біді та в стражданні. І свідчення Патріарха Йосифа є цьому промовистим прикладом.

Сьогодні, коли брак єдності знову стає нашою національною бідю, коли народ штучно ділять за регіональними, історичними, мовними й культурними ознаками, погляди Патріарха Йосифа на національну єдність знову стають дороговказом. Цього церковного мужа не треба було переконувати в тому, що так важко донести до наших сучасників: «Першоджерело суспільних негараздів – не матеріальна, а духовна убогість» (зі Звернення традиційних Українських Церков від 1 грудня 2011 року). У його розумінні політична й національна єдність виростає з єдності духовної, запорукою якої є єдиний патріархат Української Церкви:

Патріархат Церкви – це видимий знак зрілості і самобутності помісної Церкви та могутній чинник у церковному і народному житті, рятунок церковної і національної єдності. Підстава для патріархату – в дозрілій свідомості власних церковних і національних скарбів, своїх культурних та історичних надбань і цінностей, свої трудів і жертв.

Нас [греко-католиків і православних] єднає традиція рідного християнства, спільні церковні і народні звичаї, спільна двотисячолітня культура! Нас єднає спільне змагання за самобутність рідної Церкви, за її Повноту, якої видимим знаком буде єдиний патріархат Української Церкви (Заповіт).

Цей слуга Божий також вказував на визначальну роль Церкви не тільки для духовного і національного відродження в Україні, а й для збереження української ідентичності в глобальному масштабі. Адже з діда-прадіда духовною матір'ю українців була Київська митрополія (пор. Заповіт).

На історичному шляху (її діти) розгубилися в різних країнах, серед різних народів і забули про Матір, яка їх родила. Поможіть їм віднайти цю Матір!» (Заповіт).

Опинившись на поселеннях, Патріарх Йосиф став сполучною ланкою між усіма частинами нашої Церкви, що волею Провидіння опинилися на різних континентах, – між усіма вірними і в Україні переслідуваними, і «в розсіянні сущими». Церква в діаспорі не просто

вижила – вона стала світовою Церквою, без якої сьогодні вже важко уявити собі ландшафт Католицької Церкви у світі.

Знаменно до того ж, що нинішній діалог між Українськими Церквами київської традиції щодо відродження об'єднаної Київської Церкви є своєрідним перегуком із цим патріаршим закликом, що входить у нашу сучасність через десятиліття. Цей заклик резонує в серцях українських християн київської традиції, навіть попри конфесійні відмінності.

Провидницьким було розуміння Патріарха Йосифа, що Вселенську Церкву неможливо зводити лише до однієї культури, нації чи обряду. Для нього єдність була єдністю у різноманітті, місце в якому гарантовано й для особливостей Української Греко-Католицької Церкви. Сьогодні це звична логіка церковного мислення. Тому й нормативними є для нас сьогодні ті два фундаментальних принципи, якими Патріарх Йосиф охарактеризував церковну самобутність нашої Церкви: перший – сопричастя з Єпископом Рима, і другий – вірність східнохристиянській візантійській традиції.

Той довгий «шлях відречення, несення хреста і свідчення Йому [Христові]» Йосифа (Сліпого) – 18 невольницьких років «в'язня Христа ради» – вражає нашу уяву. Проте справді гідною подиву в нинішній час масової зневіри, збайдужіння і паралічу волі є його титанічна праця над відродженням Церкви на поселеннях.

З усіх сил намагався я шукати виходу з цього майже безвихідного становища, щоб підняти Церкву і Нарід з руїни, щоб їх відродити. Треба було знову починати працю відродження в самому корені, від самих основ. А основи я бачив в науці, молитві, праці і християнському праведному житті (Заповіт).

Його віра була непохитною, а енергія – невичерпною. Його штурм твердинь людської байдужості й закостенілості був невідпорним. Його жертвний приклад обеззброював недругів і надихав однодумців. Його діагноз суспільної хвороби був точним, а пропонуване лікування – спасенним.

Як же маємо дякувати сьогодні Богові, що Українська Греко-Католицька Церква, вихована великим Митрополитом Андреем (Шептицьким), уміла в той буремний час «великого бажати» – і з цього вміння

виріс у нашому народі муж великий і сильний, з яким ця Церква гідно пройшла через мучеництво й випробування і дала світові свідчення, євангельським змістом якого ми живемо й донині!

Дорогі у Христі! Відзначаючи 120-річчя народження Патріарха Йосифа, дякуймо все милостивому Богові за дар його особи та ісповідництва, які є великим скарбом не лише для нашої Церкви і українського народу, а й для всієї Вселенської Церкви. Гаряче заохочуймо вірних нашої Церкви молитися за прославу слуги Божого Йосифа (Сліпого), як рівно ж брати участь у святкових заходах, запланованих Церквою та органами державної влади на цей ювілейний рік. Зокрема, закликаймо до участі у Всеукраїнській прощі до Зарваниці 15 – 16 липня, яка цього року буде присвячена пам'яті Патріарха Йосифа, та до відвідин музею-садиби славного сина нашого народу, що знаходиться поблизу Зарваниці, у селі Заздрість: це стане для кожного з нас нагодою почерпнути духовну силу з джерела віри та геройського служіння цього ісповідника віри нашій Церкві й рідному народу. А найкращий спосіб гідного вшанування слуги Божого Патріарха Йосифа – це зробити своїми його ідеали та, заручившись його заступництвом перед престолом Всевишнього, намагатися ними жити й утверджувати їх у нашому українському народі.

*Від імені Синоду Єпископів
Української Греко-Католицької Церкви*

+ СВЯТОСЛАВ

*Дано в Києві, при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
9 лютого 2012 року Божого*

Науково-популярне видання

Шабан Ігор, Хрін Аліція, Курилець Тарас

ВІРУЮ В ЄДИНУ, СВЯТУ, СОБОРНУ
ТА АПОСТОЛЬСЬКУ ЦЕРКВУ

Літературний редактор:

Андрій Панченко

Художнє оформлення:

Олена Гижа

Макетування:

Уляна Горбата

Формат 60x84/16

Умовн. друк. арк. 6,51. Наклад 1000

Видавництво «КОЛЕСО»

Видавець: Гижа Олена Ігорівна

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців

Серія ЛВ № 59 від 26.07.2010

www.kolesopublishing.com.ua